

BARNE-, LIKESTILLINGS- OG
INKLUDERINGSDEPARTEMENTET

Eksempelsamling

Veier tilbake til skole og jobb

Eksempler fra arbeid med ungdom i 8 kommuner og bydeler

INNHold

Forord.....	5
Bydel Bjerke startet egen jobbsøkerskole.....	6
Kristiansand satser på tidlig intervensjon	9
Hverdagsliv og Drømmer – Nordlandsforskning.....	12
Sarpsborg griper ungdommen.....	20
Dropout-prosjektet i Bydel Søndre Nordstrand.....	23
Tett på i Skien.....	26
Tromsø avdekket mangler i tiltakskjeden.....	29
Kjennetegn ved alternative kvalifiseringstiltak – Arbeidsforskningsinstituttet	32
Alternativ kvalifisering i Bydel Gamle Oslo.....	37
Opprettet aksjonsteam i Trondheim.....	39

FORORD

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har gjennom en egen satsing kalt Unge utenfor støttet utviklingsarbeid i 8 kommuner og bydeler. Formålet har vært å utvikle og prøve ut arbeidsformer og tiltak for å fange opp ungdom som står utenfor opplæring og arbeid og sørge for at disse ungdommene får den oppfølgingen de trenger. I denne eksempelsamlingen presenteres arbeidet som er gjort og de viktigste erfaringene som kommunene og bydelene har høstet.

Tilgjengelighet, tett individuell oppfølging og alternative mestringsarenaer fremheves som suksessfaktorer i arbeidet og som viktige grunnlag for å skape veier som leder ungdom tilbake til skolen eller ut i arbeid. Eksemplene viser at arbeidet med denne ungdomsgruppen er et felles ansvar. Det er ikke en oppgave som kan løses av barnevernet, utekontakten, skolen, oppfølgingstjenesten eller NAV alene. Det kreves helhetlig arbeid og systematisk innsats for å identifisere og mobilisere de ressursene som finnes lokalt.

Presentasjonene av utviklingsarbeidet er skrevet av Frode Aga fra PR- operatørene på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Han har også tatt bildene. Eksemplensamlingen inneholder også artikler som oppsummerer forskning utført av Arbeidsforskningsinstituttet og Nordlandsforskning som ledd i satsingen Unge utenfor. Funn fra forskning er viktige bidrag i arbeidet med å utvikle gode tilbud for ungdom som opplever at det er vanskelig å nyttiggjøre seg av de ordningene som finnes.

Vi håper eksemplene og forskningen som presenteres kan gi noen svar på hvordan arbeidet med denne målgruppen kan organiseres og gjennomføres. Vi takker ansatte og engasjerte prosjektmedarbeidere som har stilt opp til intervju og bidratt med informasjon.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
mars 2010

BYDEL BJERKE STARTET EGEN JOBSØKERSKOLE:

ENKELT Å DROPPE INN FOR DROPOUTS

To skrivebord, et par datamaskiner og et engasjert uteteam, var starten på en egen jobbsøkerskole i Bydel Bjerke i Oslo.

Senere har nærmere 300 ungdommer fått jobbhjelp gjennom prosjektet Unge utenfor og bydelens uteteam.

– Jeg prøvde meg først på egenhånd. Søkte jobber på nett, men fikk aldri svar. Så løp jeg byen rundt, men da fikk jeg bare beskjed om å sende søknad over nettet. Det ble sikkert 100 forsøk til sammen, men jeg fikk maks fem svar. Det var ikke akkurat motiverende.

18-åringen Petter fra Bjerke var skolelei og ville skaffe seg jobb-erfaringer på egenhånd. Det var lettere sagt enn gjort. Lykken snudde først da Petters mor spurte uteteamet i bydelen om de kunne hjelpe sønnen å skaffe praksisplass.

– Jeg fikk god oppfølging. De hjalp meg med søknader, fant aktuelle jobber og kontaktet arbeidsgiverne. Jeg fikk tilbake noe av den motivasjonen jeg hadde mistet etter alle bomforsøkene, sier Petter.

Først fikk han prøve seg som assistent i barnehage, deretter fikk han praksisplass hos Meny.

– Jeg trives godt – både med arbeidsoppgavene og kollegaene. I tillegg får jeg erfaring og en attest som jeg kan ta med meg videre. Og selv om NAVs dagpenger ikke er all verden, så har jeg i alle fall litt til overs, sier Petter.

JOBSØKEKONTOR

Utviklingsarbeidet i bydelen på Oslos østkant kom i gang i 2008, men allerede i 2005 tok uteteamet på Bjerke initiativ til et kontor der skoleleie ungdommer, skoledropouts og ungdommer med behov for ekstraintekt, kunne få hjelp til å søke fulltidsjobber, deltidsjobber og praksisplasser.

– For oss har tilgjengelighet, oppsøkende feltarbeid og tett individuell oppfølging av ungdommene vært noen av de aller viktigste redskapene for å lykkes, sier prosjektleder May Britt Grunnaleite i Unge utenfor i Bydel Bjerke.

Ved uteteamets jobbsøkeskole fikk ungdommene tilbud om jobbsøkekurs og intervjutrening. I tillegg fikk de hjelp til å skrive søknader, cv'er og til å lete frem og følge opp aktuelle jobber. Tilbudet, som ble finansiert gjennom storbymidler de første årene, ble raskt en suksess.

– På de tre første månedene var 36 ungdommer innom kontoret. Jeg tror kombinasjonen av det oppsøkende arbeidet vi gjorde ute i felten, og det konkrete tilbudet vi kunne tilby dem i den andre enden av samtalen, var grunnen til at vi fikk en så god start, sier feltarbeider og initiativtaker, Jan Inge Gundersen.

«Jeg fikk god oppfølging. De hjalp meg med søknader, fant aktuelle jobber og kontaktet arbeidsgiverne. Jeg fikk tilbake noe av den motivasjonen jeg hadde mistet etter alle bomforsøkene»

Han påpeker at bydelen hadde et tilbud til ungdommene i tiden før "jobbsøkeskolekontoret" kom på plass også. Men ungdommene hadde ikke hatt et fysisk sted å gå til.

– Jeg tror ungdommene satte pris på at tilbudet ble mer tilgjengelig for dem. Det var uformelt og de visste hvor vi holdt til. Terskelen for å gå innom NAV for å forhøre seg om jobb, var for eksempel mye høyere enn å stikke innom oss, forklarer Gundersen.

– Det å besøke oss og samtidig bruke datamaskinene våre til jobbsurfing og jobbsøking, er lettvinnt for disse ungdommene, legger feltarbeider Vegard Ingelstad til.

GRUNNMUREN VAR PÅ Plass

Da Bjerke bydel ble invitert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet til å bli med i Unge utenfor, var det naturlig at utviklingsarbeidet ble organisert gjennom uteteamet.

– Grunnmuren var allerede på plass. For oss var det bare å sette huset på toppen og komme i gang, sier Jan Inge Gundersen.

Mens arbeidet med ungdommene kom i gang umiddelbart, jobbet de prosjektansvarlige med selve forankringen underveis. I 2009 ble det satt ned en styringsgruppe og en arbeidsgruppe, og bydelen fikk satt det tverrfaglige arbeidet i system.

– Det er viktig at denne type prosjekt er forankret høyt oppe i bydelen. Bydelsdirektøren har selv et uttalt mål om å gi ungdom som dropper ut av skolen et alternativt tilbud så fort som mulig. Det er positivt for prosjektet, sier Grunnaleite.

HAR HJULPET NESTEN 300 UNGDOMMER

Frem til utgangen av 2009 hadde nærmere 300 ungdommer fått jobbhjelp av uteteamets medarbeidere i en eller annen form. I tillegg hadde en stor gruppe ungdommer fått veiledning i alt fra skolevalg, til sosiale og praktiske problemer. 18-åringen Ivy forsørger seg selv, og er en av de som har fått hjelp utover det å skaffe seg arbeid.

– Uteteamet har gitt meg generelle råd og de har hjulpet meg med å finne et sted å bo. Samtidig har de hjulpet meg i jakten på både sommerjobber og deltidsjobber ved siden av skolen. Skal jeg i det hele tatt fullføre videregående, er jeg avhengig av å ha en jobb ved siden av, forklarer Ivy.

JOB: Ivy og Petter har begge fått jobbhjelp gjennom utviklingsarbeidet Unge utenfor i Bydel Bjerke. – De er flinke til å følge opp og gi råd og veiledning helt fra jobbsøkeprosessen starter og til du er ute i praksis, sier Petter, som fikk praksisplass hos Meny på Risløkka.

Hun har gode erfaringer med tilbudet.

– Jeg fikk hjelp til min første sommerjobb gjennom prosjektet i fjor. Jeg jobbet på Økern alders- og sykehjem. Jeg fikk en tøff start, og ga egentlig opp etter en ukes tid. Men så ble jeg motivert til å fortsette, og til sammen jobbet jeg 100 timer i løpet av sommeren. Det var en fin følelse da lønnen på 11 000 kroner kom på konto, sier Ivy.

HOLDER KONTAKT VIA FACEBOOK

Flere av ungdommene som har tatt kontakt med uteteamet, har kommet to og to. Da har hjelpen blitt mer ineffektiv.

– Ungdommene åpner seg lettere opp dersom de er alene med oss. Da er det ofte vi når gjennom med hjelp på andre områder enn på jobbmarkedet også, sier leder av uteteamet i Bydel Bjerke, Grethe Tangen.

Ungdomsarbeiderne i uteteamet holder seg oppdatert på jobbmarkedet, og tipser ungdom de har vært i kontakt med om jobber som kan være interessante for dem.

– Vi har en liste og vet hvilke interesser og preferanser de har. Når vi finner noe interessant, sender vi ut linker på mail eller på Facebook. Vi kan også hjelpe til med å ringe på de ulike jobbene. Det kan være vanskelig for en ungdom å forklare arbeidsgiverne hvorfor akkurat de bør få jobben, sier Grunnaleite.

De er også døråpnere inn mot NAV-systemet.

– Vi er ofte med til NAV, hjelper ungdommene med skjemaer,

og er med i samtalen med saksbehandlerne. Det er flere som kan miste motet uten noen som hjelper dem. Det er også mange som har behov for "tolk" når de møter på et tungt saksbehandlerspråk, sier Jan Inge Gundersen.

JOBBANK PÅ NETTET

Sommerjobber, julejobber og praksisplasser er finansiert gjennom prosjektmidler eller gjennom tilskudd fra NAV. I tillegg til NAV, er sosialtjenesten, barnevernet, forebyggende tjenester, SaLTo-koordinator, forebyggende politi, ungdomsklubber, foresatte, helsestasjoner og de tre ungdomsskolene i bydelen alle aktive samarbeidspartnere. Unge utenfor-prosjektet har også et godt samarbeid med både det offentlige og det private næringslivet i bydelen.

– Vi er i ferd med å skaffe oss gode kontakter både i det private og i det offentlige. Samtidig kan samarbeidet styrkes ytterligere. Vi er opptatt av at både næringslivet og det offentlige må ta sin del av ansvaret og gi ungdommer som havner utenfor jobb og skole en mulighet, sier May Britt Grunnaleite.

Hun legger til at en rekke ideer om knytte næringsliv og ungdommene tettere sammen har vokst frem som en direkte følge av prosjektet.

– Unge utenfor-prosjektet skal videreføres i bydelen, og planen er blant annet å bygge opp en jobbank på internett der ungdommene enkelt kan finne frem til og søke jobber og praksisplasser. Tanken er at bedriftene og det offentlige gjennom synlighet på siden, skal få vist at de tar sin del av samfunnsansvaret. Det skal være status å få logoen sin på forsiden av jobbanken, sier Grunnaleite.

VIL STIMULERE TIL ENTREPRENØRSKAP

En egen entreprenørkonkurranse for bydelens ungdommer, er også et initiativ som har vokst frem av Unge utenfor. Ungt entreprenørskap, Innovasjon Norge og det lokale næringslivet skal inviteres med i konkurransen som etter planen skal gå av stabelen våren 2010.

– Det er mange av ungdommene vi har kontakt med som er kreative og som brenner inne med gode ideer de ikke får satt ut i live. Her får de sjansen til å vise frem seg selv og tankene sine for noen som kan hjelpe dem videre. Målet er å gi ungdommene en mulighet til å vokse og til å skape positivitet, sier Grunnaleite.

– Hvilke utfordringer har dere møtt på underveis i prosjektet?

– Økonomi er selvsagt alltid noe man må ta hensyn til, og finanskrisen har også bydd på utfordringer med tanke på å skaffe jobb- og praksisplasser. Det er de unge som rammes hardest i nedgangstider.

Unge utenfor i Bjerke bydel har også møtt på utfordringer når det gjelder å skaffe seg oversikt over skoledropouts i bydelen.

– Oslo kommune er i en spesiell situasjon i og med at vi er delt inn i mange og store bydeler. Når ungdom kommer i videregående-alder, blir de spredt utover alle bydelene. Skal vi holde oversikt over våre ungdommer, krever det god kommunikasjon, blant annet mellom oss og oppfølgingstjenesten i Oslo, sier May Britt Grunnaleite, og legger til:

– Selv om vi fanger opp mange gjennom oppsøkende feltarbeid, er det dessverre fortsatt for mange skoledropouts vi aldri får vite om.

FELTING: Grethe Tangen, Vegard Ingelstad, May Britt Grunnaleite og Jan Inge Gundersen i uteteamet i Bydel Bjerke, bruker oppsøkende feltarbeid aktivt som en del av Unge utenfor-prosjektet. Her forteller de ungdomsskoleelever i bydelen om jobbhjelpen de kan tilby.

KRISTIANSAND SATSER PÅ TIDLIG INTERVENSJON:

TETTER SYSTEMHULL MED NYE ARBEIDSMETODER

I Kristiansand er systemhull i ferd med å tettes gjennom nye og bedre metoder i arbeidet med ungdom. Gjennom prosjektet Unge utenfor er det etablert et systematisk samarbeid mellom kommunens Sosiale- og forebyggende tjenester (SOFOT) og oppfølgingstjenesten for å fange opp ungdom i risikosonen. Blant annet er chat-tjenester på internett tatt aktivt i bruk for å komme i kontakt med ungdom.

– Tidlig intervensjon har vært et hovedstikkord for oss. Vi vet fra forskning at det er risikofylt for en ungdom å droppe ut fra skolen. Nettopp derfor har vi ønsket å nå disse ungdommene så tidlig som mulig, sier prosjektleder Johanne Marie Benitez Nilsen.

I forkant av utviklingsarbeidet trodde man først og fremst at det var ungdommer som slenger gatelangs og som sliter med store problemer innen rus eller psykiatri, som hadde størst behov for oppfølging. Slik var det ikke. Unge utenfor-arbeidet viste tvert i mot at denne gruppen ble ivaretatt av andre instanser og tiltak i kommunen. I stedet avdekket Unge utenfor-prosjektet mangler i oppfølgingen av ungdom fra 15 år og oppover, og som var i en tidlig fase av problemutviklingen.

– Det er mye som tilsier at kommunen bør være opptatt av disse ungdommene nå, og ikke la problemene deres få vokse fra de er 15 og frem til de er gamle nok til å motta sosialstønad. Mye av vår jobb har gått ut på å identifisere og komme i kontakt med ungdommer som befinner seg i faresonen, forklarer Johanne Marie Benitez Nilsen.

Utviklingsarbeidet har gitt ny kunnskap om hvem disse ungdommene er, hvorfor de har havnet utenfor og hva de gjør når de verken er i skole eller jobb. Oppfølgingstjenestens (OT) lister har vært grunnmuren i arbeidet med å kartlegge målgruppen.

– Pålitelige OT-lister gir det offentlige en helt unik og sjelden mulighet til å ta direkte kontakt med ungdom i risikosonen. Gjennom prosjektperioden har vi fått strukturert samarbeidet med oppfølgingstjenesten, slik at prosjektet kan plukke opp trådene der deres muligheter til å kontakte ungdommene stopper opp, sier Benitez Nilsen.

Ofte unnlater ungdommene i målgruppen å svare på telefonhenvendelser, de møter ikke opp til avtaler, og brevene som oppfølgingstjenesten sender i posten, forblir som oftest ulest. Nå har nye og mer spissede arbeidsmetoder gjort det mulig å hjelpe flere ut i jobb eller tilbake i utdanning. Samtidig har oppfølgingstjenesten fått frigjort kapasitet til å arbeide med de ungdommene som ønsker hjelp.

– Vi prøver å nå de ungdommene som ikke møter til avtaler med det ordinære hjelpeapparatet ved å bruke nye og mer offensive metoder. Det som først og fremst skiller vår måte å jobbe på fra det som tidligere er gjort i Kristiansand, er nettopp den proaktive tilnærmingen til de som har droppet ut, sier Benitez Nilsen.

«Vi prøver å nå de ungdommene som ikke møter til avtaler med det ordinære hjelpeapparatet ved å bruke nye og mer offensive metoder. Det som først og fremst skiller vår måte å jobbe på fra det som tidligere er gjort i Kristiansand, er nettopp den proaktive tilnærmingen til de som har droppet ut»

BRUKER MSN AKTIVT

Hyppig bruk av chat-tjenesten MSN har vist seg å være ett av de mest effektive verktøyene for å komme i kontakt med ungdommer som tidligere har unnlatt å svare på henvendelser fra oppfølgings-tjenesten.

– Vi bruker også tekstmeldinger og vi ringer dem. Men jeg tror faktisk MSN i kombinasjon med ressurser til tett oppfølging, er de viktigste årsakene til at vi har kommet i prat med langt flere nå enn tidligere, sier oppfølger Line Rød Ubostad i Unge utenfor.

Rød Ubostad har også opplevd flere andre fordeler ved å kommunisere over internett.

– Det er ufarlig å spørre om ting på chat, og så er det gratis. Ungdommene kan ikke skylde på at de mangler penger på mobilkortet sitt. Hos oss står chat-vinduet åpent hele arbeidsdagen, slik at terskelen for å ta kontakt blir lav, sier Rød Ubostad.

Som oftest er det hun som legger seg til som ungdommens venn på MSN.

– Da har de selv muligheten til å akseptere eller avslå venneforespørselen. Men de aller fleste velger faktisk å si ja, forklarer Rød Ubostad.

Gjennom prosjektet er rundt 60 ungdommer fra OT-listene kartlagt. Noen har vist seg å være i arbeid, og noen har kommet seg tilbake i utdanning på egenhånd. Andre har stått helt uten tilbud. Rundt 20 av dem har fått hjelp gjennom Unge utenfor.

– De aller fleste som har fått oppfølging, er skoledropouts. Men prosjektet har også tatt inn ungdommer som har falt fra diverse NAV-tiltak. Dersom ungdommene allerede står i et NAV-tiltak, har vi holdt oss utenfor, sier Benitez Nilsen.

FOKUS PÅ UNGE MØDRE

Det er omtrent like mange jenter som gutter som har blitt fulgt opp i prosjektperioden. Flere av jentene som har droppet ut fra skolen, har vist seg å være unge mødre. Prosjektet har avdekket at denne gruppen ikke har blitt fulgt godt nok opp av kommunen.

– Jeg tror vi i for stor grad har lent oss tilbake, fordi en barnefødsel oppleves som ”gyldig” grunn for å ta seg en flerårig skolepause. Men vi vet at det er risikabelt å miste skolegang for en 17-åring, og vi har sett at det er altfor mange unge mødre som sliter med å komme seg inn i skole eller jobb etter å ha stått to-tre år utenfor, sier Benitez Nilsen.

En av de unge mødrene som har opplevd hvor vanskelig det kan være å skaffe seg fast arbeid uten skole, er 22 år gamle Kale fra Kurdistan. Kale kuttet ut skolen da hun fikk barn for tre år siden. Nå får hun hjelp til å skaffe seg en fast jobb gjennom Unge utenfor-prosjektet.

– Jeg trives veldig godt i Kristiansand, og drømmen er at både jeg og mannen min skal få oss en fast jobb. Da kan vi kanskje kjøpe oss et lite hus til familien vår, sier Kale.

Hun er takknemlig for den tette oppfølgingen hun har fått gjennom Unge utenfor.

NYE METODER: Line Rød Ubostad og Johanne Marie Benitez Nilsen i Unge utenfor-prosjektet i Kristiansand, har blant annet tatt i bruk chat-tjenester på nett for å komme i kontakt med ungdom som står utenfor både jobb og utdanning. – Vi fanger opp flere, og terskelen for å komme i prat er lavere på nett enn ellers, sier de.

– Det er ikke alltid jeg tør å ringe saksbehandleren min selv, fordi jeg er redd for å forstyrre henne dersom hun har møter eller avtaler. Derfor setter jeg pris på at Line kontakter meg med jevne mellomrom.

Så langt har jobbhjelpen gitt resultat i form av en stilling som tilkallingsvikar i en barnehage. Men målet om fast jobb er fremdeles ikke nådd.

– Jeg har fått hjelp til å skrive rundt 30 jobbsøknader, men det er veldig vanskelig. Og selv om vikarstillingen i barnehagen er en start, skulle jeg svært gjerne ha jobbet enda mer enn det jeg gjør i dag. Familien min trenger inntekter for å dekke alle de faste utgiftene vi har, sier Kale.

Men det er ikke bare fast inntekt som er drivkraften bak jobbjakten.

– Da jeg fikk barn var jeg hjemmeværende i rundt tre år, og det gikk utover norsken. Er jeg i jobb, får jeg samtidig praktisert og utviklet språket mitt, forklarer Kale.

UTVIKLET SAMARBEID

Unge utenfor i Kristiansand har vært knyttet til kommunens Sosiale- og forebyggende tjenester (SOFOT). Utviklingsarbeidet har i tillegg til å utvikle nye arbeidsmetoder og avdekke systemhull, bidratt til å styrke samarbeidet mellom SOFOT og oppfølgingstjenesten i kommunen. Det har også ført til en tettere og mer effektiv samarbeidsstruktur mellom NAV, oppfølgingstjenesten og SOFOT – også på et overordnet nivå.

Ved siden av å jobbe tett på oppfølgingstjenesten og NAV, har de ansatte i Unge utenfor hatt flere nyttige samarbeidspartnere i prosjektperioden. Alt fra skoler, spesialhelsetjenester, frivillige organisasjoner, SLT-koordinator og politiet, til kommunal rusomsorg, fritids- og kulturtjenesten, opplærings-etaten, brukerne selv, sosialtjenesten, barnevernet og en rekke andre ungdomsprosjekter, har bidratt i utviklingsarbeidet.

Nordlandsforskning har på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet gjennomført et forskningsprosjekt om ungdom utenfor opplæring og arbeid. Formålet med prosjektet har vært å utforske nærmere hva som kjennetegner disse ungdommene, hvordan de opplever sin egen situasjon og hva ungdommene selv vurderer som nyttig hjelp. Endelig rapport fra arbeidet ble lagt frem i 2009.

HVERDAGSLIV OG DRØMMER FOR UNGE SOM STÅR UTENFOR ARBEID OG OPPLÆRING

Cecilie Høj Anvik, Trond Bliksvær, Tina Luther Handegård og
Hilde Marie Thrana

Nordlandsforskning, 1. februar 2010

En relativt stor andel ungdom faller ut av eller velger bort videregående opplæring. En tredjedel av unge som begynner i videregående skole fullfører ikke opplæringen innenfor rammen av rettighetstiden på fem år. Drop-outs fra videregående skole er etter hvert blitt en kjent betegnelse på dette. Det er mange som er bekymret for denne gruppen. På individnivå er selvsagt foreldre, lærere og opplæringsansvarlige rundt den enkelte ungdom bekymret, og på et overordnet nivå ser ansvarlige myndigheter med økende uro på problematikken. Det ligger også en rekke generelle forventninger til denne gruppen fra storsamfunnets side, om å bli selvstendige, stå på egne ben og å klare seg selv. Nordlandsforskning har utgitt en forskningsrapport som omhandler unge utenfor opplæring og arbeid, hvor unges egne erfaringer og stemmer utgjør grunnlaget for studien den bygger på (Thrana m.fl. 2009). Denne sammen-dragsartikkelen løfter fram noen av de viktigste funnene fra rapporten.

- Jeg fortjente et friår

Dette sier en ung mann som var umotivert for skolearbeid da han begynte i videregående, og som i løpet av den første høsten begynte å tvile på om han hadde valgt riktig utdanningsprogram.

- Jeg ville bare gjøre mine ting, trene og det som er viktig det er så mye stress med skole, får ikke tid til venner og det som betyr noe

, sier en annen. Hva er da egentlig problemet med at ungdom tar seg en pust i bakken og lever ut ungdomstiden, som i et livsløpsperspektiv bare dreier seg om en begrenset periode? For enkelte kan nok et såkalt friår framstå som et klokt valg. Hvis man er skolelei og umotivert kan det, som den ene ungdommen ovenfor sier, være lurt å gjøre noe annet. Enten gjennom å dyrke fritidsinteresser som å stå på ski eller danse, være med i frivillig arbeid eller gjennom å ha en midlertidig jobb og derigjennom opparbeide seg erfaring fra arbeidslivet.

Like fullt er det viktig å påpeke at en stor del av de unge som avbryter videregående skole har vansker med å finne en alternativ tilpasning. Dagens arbeidsmarked er vanskelig å få innpass på som ufaglært. Arbeidslivet krever i stadig økende grad formell kompetansebakgrunn. Det moderne samfunnet betegnes gjerne som et kunnskaps- og utdanningssamfunn (Heggen et.al. 2003). Såkalte drop-outs viser seg også å ha andre levekårsproblemer, som dårligere helse, usunne livsvaner og dårlig økonomi (SSB 2007).

I forskningsstudien som er bakgrunnen for denne artikkelen, har vi vært opptatt av å få innsikt i de unge og deres egne opplevelser av sin livssituasjon og hverdag, gjennom et nedenfraperspektiv. De forventningene som samfunnet (represen-

tert gjennom foreldre, skole, NAV) legger på unge kan ofte oppleves som problematiske i denne fasen av livet. De skal ta selvstendige valg om en framtid mange av dem ikke en gang har tenkt på. Hvem er jeg? Hva passer jeg til? Hva skal jeg bli? Hvor skal jeg bo? Det er mange valgmuligheter og desto lettere å trå feil. For mange oppleves heller ikke valgene som frie, men påtvungne. Studien fokuserer på ungdommens kompetanse på å befinne seg i en posisjon utenfor ordinært arbeid og skole. Et kompetanseperspektiv innebærer å studere ungdommenes egne muligheter og tilpasninger til skole og arbeidsliv, der ungdommen ses på som aktivt handlende og deltagende i sitt liv. Å studere dette fra ungdommens ståsted gir oss verdifull kunnskap der hvor erfaringene gjøres og kompetanse bygges.

Felles for unge er at de alle har et hverdagsliv. Det er med utgangspunkt i hverdagslivet de tenker om, handler og organiserer livene sine på meningsfulle måter. Selv om hverdagslivet ofte tenkes om som trivielt, og som å romme private og utematiserte erfaringer, utgjør hverdagen rammen for folks liv (Gullestad 1989). Samtidig påvirkes hverdagslivet av ytre reguleringer. Det er i hverdagen viktige samfunnsverdier og institusjoner som utdanning, kunnskap, arbeid og aktivitet får sin mening for den enkelte.

Gjennom fire casestudier i fire geografisk og demografisk svært ulike regioner på helt ulike kanter av landet, har vi intervjuet til sammen 57 ungdommer som hører inn under kategorien unge utenfor opplæring og arbeid. Vi ba ungdommene vi intervjuet om å beskrive tre ulike typer av hverdager; deres faktiske hverdagssituasjon, drømmene deres for hvordan de ønsker at deres hverdag skal være, og den moralske hverdagen slik den nedfelles gjennom samfunnets forventninger til hvordan hverdagen bør være. I analysen har vi tatt utgangspunkt i disse tre ulike bildene av hverdagen og sett

spesielt på spenningsfeltet mellom den faktiske, moralske og drømmehverdagen. Sentrale problemstillinger har vært hvordan hverdagen er for den enkelte, hvordan ser den faktisk ut? Hvilke aktiviteter er den fylt med? Hvordan er døgnrytmen? Hvem er ungdommene sammen med og gjør hva med? Hvordan skulle de ønske at hverdagen var, det vil si en drømme-hverdag? Hvordan hadde hverdagen da sett ut, hvis det ikke fantes ytre rammer eller begrensninger som la føringer på hva de hadde mulighet til å gjøre? Hvilke forventninger opplever de eller tror de samfunnet (representert ved foreldre og statsministeren) har for hvordan de bør fylle hverdagen sin? Vi skal her oppsummere noen av funnene gjennom å diskutere fire sentrale spørsmål:

1. Hva kjennetegner ungdommenes situasjon?
2. Hvordan forklarer ungdommene situasjonen sin?
3. Hva drømmer ungdommene om?
4. Hva syns ungdommene er nyttige tiltak for å komme inn i skole og arbeidsliv?

1. HVA KJENNETEGNER UNGDOMMENES SITUASJON?

Felles for ungdommene i alle de fire områdene vi har besøkt er at de befinner seg helt utenfor, eller i en marginal posisjon i forhold til opplæring og arbeid. En god del av dem deltar i ulike tiltak som bidrar til at de tross alt er i en eller annen form for aktivitet, og ikke faller helt ut verken av opplæring eller arbeid. Dette kan være i form av utdanningsverksted som arrangeres i regi av oppfølgingstjenesten i regionen, hvor de unge kan møte en dag i uka på skolen. Da treffer de andre ungdommer i samme situasjon. De får ta opp og diskutere ting med voksne, enten lærere, sosiallærere, helsesøster eller representant for pedagogisk-psykologisk tjeneste, de får oppfølging og tilrettelagt undervisning i spesifikke fag de sliter med etc. Andre er i tiltak i regi av NAV, eksempelvis i praksisplass på en arbeidsplass for å få erfaring fra arbeidslivet og derigjennom få muligheten til å finne mer ut av hva de har lyst til å gjøre videre, og om det er utdanningsprogram som kan være aktuelle i den sammenheng. Andre tilbud som kan nevnes er de som gis gjennom fritidsklubber med tilrettelagt oppfølging (utekontakt, fritidsseksjon).

29 av ungdommene vi har vært i kontakt med har hatt ett skoleavbrudd. En relativt stor andel (20 ungdommer) har hatt to skoleavbrudd, mens åtte av ungdommene har hatt tre eller flere skoleavbrudd. Når det gjelder ungdommenes status på intervjuetidspunktet, er det 26 ungdommer som er i arbeidspraksis. 15 av disse følger et faglig opplegg eller annen delvis

opplæring i tillegg. Det er åtte ungdommer som har ordinært lønnsarbeid, de fleste på deltid, tre er i lønnet arbeid og tar fag ved siden av. To ungdommer er i yrkesrettet attføring, en lærling og en privatist. De resterende 16 ungdommene har ikke noe aktivitet knyttet til arbeid eller skole.

Når det gjelder våre informanternes familiebakgrunn er det en del variasjoner. Noen av ungdommene har relativt lik familiebakgrunn med stabile familieforhold og gode levekår. Andre kommer fra ustabile familier, og vanskeligere levekår. Fler-tallet av disse ungdommene kommer fra familier preget av skilsmisser og mange av disse har også flere flyttinger bak seg. En av regionene har en del ungdom med ikke-vestlig bakgrunn. Flere av disse framhever sine foreldre eller andre voksne familiemedlemmer som sine idealer.

Til tross for forskjeller vi finner med tanke på ungdommenes familiebakgrunn og oppvekst i de fire caseområdene, varierer kjennetegnene ved ungdommenes utfordringer i mindre grad. I alle områdene finner vi ungdommer som sliter med konsentrasjonsproblemer, lese- og skrivevansker, teoretiske utfordringer, psykiske og fysiske helseproblemer. I tillegg ser vi i alle casene at det er en del ytre forhold som bidrar til å påvirke ungdommens opplevelse og mestring av opplæring og arbeid, og som igjen brukes som forklaringer på hvorfor de sluttet på skolen. Dette gjelder spesielt påvirkning fra venner, familie-situasjon, personlige konflikter i forhold til lærere osv. Det er imidlertid påfallende mange, spesielt i to av regionene, som havner inn i en ond sirkel som følge av det de selv omtaler som pc-avhengighet. De bruker det meste av tiden foran data maskinen. De snur døgnet, klarer ikke å komme seg på skolen, får mye fravær og når de er på skolen har de store konsentrasjonsproblemer, som resulterer i svake faglige prestasjoner.

2. HVORDAN FORKLARER UNGDOMMENE SITUASJONEN SIN?

Når noen er uten arbeid eller utenfor skole oppstår det raskt, og nesten umerkelig, et behov for å forklare hvorfor det er slik – og tilsvarende et behov for å rette det opp. Denne refleksjonen er sterk, og vi ser den kanskje særlig blant politikere, byråkrater – og forskere. Dette utenfraperspektivet, eller systemperspektivet, om man vil, dominerer på mange måter den allmenne forståelsen av det å være utenfor skolen. Selv de ordene vi bruker her – "frafall", "avbrudd" – er farget av et slikt perspektiv. Et problem med slike briller er at det å være utenfor ordinær opplæring defineres som et avvik fra det forventede, der ungdom fort gis en beskrivelse som offer for fremmedgjørende strukturer eller som personer med skrantende moral. Her er

det mye å lære av ungdommenes egne fortellinger, og vi skal gjengi noen av disse her. Fortellingene utfyller forståelsen av det å være utenfor opplæring, det viser et mer nyansert og sammensatt bilde - og forteller oss at forklaringer om moral og offerrolle i de fleste tilfeller blir alt for enkelt. Eksempelene i det følgende er valgt for å illustrere noe av dette mangfoldet.

Hos noen dreier det seg om feilvalg, som skyldes at man ikke har klart å bestemme seg, eller fordi man ikke har gode nok karakterer til å oppnå førstevalget. Andre og tredjevalget er man kanskje ikke like motivert for:

- Jeg fikk tredjevalget og det var byggfag. Jeg følte at det var ikke det jeg ville. Mekaniker var førstevalget, men der kom jeg ikke inn. Det var litt artig til å begynne med, men det gikk ikke. Det var ikke det rette for meg

Hos andre er avbrudd fra videregående skole del av en sammensatt situasjon, en vond sirkel av tapererfaringer knyttet til skolesystemet, og der løsningen bare i begrenset grad vil være å finne innenfor selve skolesystemet. En ung gutt forteller at han fra tidlig skolealder ikke fulgte med i undervisningen i timene, og han gjorde heller ikke lekser. Selv forklarer han dette med store konsentrasjonsproblemer, og at han har sammensatte atferdsforstyrrelser som er diagnostisert, men som han tidligere ikke har mottatt hjelp eller tilrettelagt undervisning i forhold til. Da han var ferdig med ungdomsskolen startet han på teknisk utdanningsprogram på videregående, men droppet ut etter bare et par måneder. Han hadde så et "friår" resten av skoleåret, men fikk jobb i byggebransjen via private kontakter. Han startet deretter på bygg og anleggsteknikk, men gikk i "klinsj" med læreren, som han selv sier. Han fikk tilbud om en annen studieretning og kom inn i oppfølgingstjenesten sitt opplegg med undervisning i enkelte fag. Men heller ikke dette lyktes han i å fullføre. Han fikk så tilbud om arbeidspraksis ved en industribedrift, hvor han etter en stund sluttet fordi han syns det var for lite å gjøre. Det ble for kjedelig. Eksempelet viser hvor sammensatt det er. Forløpene er omskiftelige, kursen skifter stadig retning, og bruddene blir hyppige. Ut fra en lineær forståelse fremstår det som et "håpløst tilfelle". Fra ungdommens perspektiv ser vi samtidig at de tiltak som er valgt i stor grad er "mer av det samme", man forsøker å bruke årsaken til problemet som virkemiddel, men forsterker i stedet problemet.

I andre tilfeller er det snakk om aktiv dyrking av interesser – og der en standardisert og teoritung skole fremstår som en tvangstrøye og hinder for å realisere disse. En av de unge vi

«Gjennom ungdommens fortellinger om sin oppvekstbakgrunn og skolehistorie ser vi at problemene både kan ligge i en vanskelig skolehistorie fra barne- og ungdomsskolen av, og ha sammenheng med vanskelige oppvekstforhold der de har opplevd uro og problemer i familien.»

intervjuet fortalte at på barneskolen drev han og kompisene og snekra hytter. Da var det gøy. Han likte å snekre og søkte derfor byggfag på videregående, men opplevde at kontrasten mellom hans forventninger og utdanningens krav ble for stor. Det ble for seriøst, ikke lenger en lek, og derfor sluttet han. En annen sa at hans forventninger til møte med videregående skole var å få en hammer i hånda og så gå i gang med å snekre, men så skulle de i stedet skrive et eventyr om hvordan man bygger hus. Da ble det både for fjernt, teoretisk og alvorlig.

Hos flere ungdommer kommer det fram et sterkt ønske om å kunne begynne å arbeide og tjene egne penger. Forklaringene på bruddet er altså at ungdommen faktisk "overoppfyller" et sentralt mål med oppdragelsen - og skolesystemet vårt: å kunne bli selvstendige og delta i arbeidslivet. "Problemet" er at ungdommen er mer utålmodig enn skolesystemet tillater. Med andre ord: en sterk motivasjon for å bidra, bli selvstendig og en del av voksenverden, gjør at man havner utenfor.

Gjennom ungdommens fortellinger om sin oppvekstbakgrunn og skolehistorie ser vi at problemene både kan ligge i en vanskelig skolehistorie fra barne- og ungdomsskolen av, og ha sammenheng med vanskelige oppvekstforhold der de har opplevd uro og problemer i familien. Flere av ungdommene forteller at de har slitt fra barne- og ungdomsskolen, enten ved å føle seg mistilpasset sosialt, men også ved at de har slitt faglig og da særskilt med teoretiske fag. Det kan ha sin bakgrunn i lese og skrivevansker eller ulike problemer med konsentrasjon og/eller atferdsproblemer. En god del unge har mange års erfaring tilbake fra grunnskolen der man oppfatter seg selv som en som ikke fikser skole. Ungdommen vil bære med seg denne erfaringskompetansen og den bidrar til å skape en identitet hos den unge "som en som ikke passer inn", eller en "ungdom som er utenfor".

I tillegg til en vanskelig skolehistorie viser studien at hjemmeforholdene har betydning for avbrudd fra skole og arbeid. En del av ungdommene har en bakgrunn preget av sammensatt problematikk. De har opplevd skiftende omstendigheter som

«Flere av ungdommene ser også drømmehverdagen som å kunne våkne opp til den rette jobben. Dette gjaldt både ungdom som var i arbeidspraksis og unge som var uten noe fast dagtilbud. Noen sier de ønsker seg bort fra dårlig betalte praksisplasser, eller skolegang de ikke opplever fører dem noe sted. Disse ungdommene ønsker seg praktiske jobber som krever lite formell utdanning.»

blant annet gjentatte flyttinger, foreldres samlivsbrudd, rusproblemer og konflikter i hjemmet mellom familiemedlemene. Denne urolige og vanskelige livssituasjonen har for en del av ungdommene vært en så dominerende del av livet, at alle krefter og energi har gått med på å skape trygghet og å finne en tilhørighet og ståsted hjemme i familien og sosialt ute blant venner og i skole. Ungdommens fokus på skole og egen karriere får da en mindre plass og betydning i livet.

3. HVA DRØMMER UNGDOMMENE OM?

- En drømmehverdag for meg ville bestå i å være sammen med venner og kjæresten. Da ville jeg at vi ikke skulle styres av klokken, og finne på ulike aktiviteter, og ikke legge meg før jeg ble trøtt.

Mange av de unge snakker om drømmehverdagen som noe helt annet enn den faktiske og moralske hverdagen. Drømmen om lek og utfoldelse er konkretisert gjennom en rekke aktiviteter som blant annet bilkjøring (råning), skikjøring, ridning, dataspilling, chatting, kafe- og restaurantbesøk, ferier til varmere strøk, eller rett og slett det å stå opp og spise frokost sammen med kjæresten sin. Å drive på med det man liker aller best gjennom dagen er en drøm for mange. I disse drømmene ligger lek og moro, å utfolde seg uten å ha ansvar eller forpliktelse ut over seg selv og sin egen situasjon.

Slike drømmer kan ses som klare uttrykk for at unge generelt opplever krav og forventninger fra omgivelsene som en påkjenning. De forventes å drive med ting som samfunnet rundt dem definerer som meningsfulle aktiviteter, slik som utdanning og arbeid. Forventninger som disse kommer i konflikt med deres egne ønsker om å leve i nået, her og nå, uten tanke på at det skal være formåls- eller framtidsrettet. Jevnaldermiljøet, som er den sfære de kan leve ut drømmeaktivitetene i, blir på mange

måter et alternativ til kulturelle, sosiale og økonomiske verdier som preger voksensfæren. Det intense livet i venneflokkene framstår som en nødvendig stasjon på veien mot løsrivelse fra familien og danningen av en selvstendig individualitet (Fauske og Øia 2003). Å leve her og nå blir en verdi i seg selv og tid blir i den sammenheng et knapphetsgode. Å gjøre noe meningsfylt kan være å fylle tiden med "ingenting", gjennom samvær med venner, henge rundt. Tida her og nå representerer et brudd med den lineære tidsoppfatningen og måten å organisere aktiviteter og oppgaver i forhold til, og som er uttrykkelig illustrert i tenkningen om utdanningsforløp (for eksempel den femårige normerte rettigheten til videregående opplæring).

- Jeg ville stått tidlig opp om morgenen, gått på jobb, men hatt korte arbeidsdager, til ca kl. 13-14. Etterpå ville jeg dratt hjem, slappet av, å ha mye tid til å ha det sosial og artig. Det er også en drøm å ha penger til å holde på med interessene mine: musikk og kampsport.

For denne ungdommen inngår arbeid og inntekt som del av drømmehverdagen, men han drømmer om en arbeidsdag som er kortere enn den normerte. Flere av ungdommene ser også drømmehverdagen som å kunne våkne opp til den rette jobben. Dette gjaldt både ungdom som var i arbeidspraksis og unge som var uten noe fast dagtilbud. Noen sier de ønsker seg bort fra dårlig betalte praksisplasser, eller skolegang de ikke opplever fører dem noe sted. Disse ungdommene ønsker seg praktiske jobber som krever lite formell utdanning.

- På drømmehverdagen så står jeg opp klokka 0700 og gjør meg klar til å dra på jobb. Jobben min består av å være håndverker. Jeg bygger hus og snekrer. Det er en fulltidsjobb og jeg tjener bra. På ettermiddagen gjør jeg som jeg vil. Jeg er sammen med dama mi og har det bra. Den eneste forskjellen på drømmehverdagen og min hverdag nå, er at jeg har en jobb som jeg liker. Ellers i dag har jeg alt det andre.

Hvis skole nevnes er det mest som et middel for å oppnå drømmejobben, ikke som et ønske eller mål i seg selv. Det viktigste er å kunne trives i jobben sin og å ha inntekt til å kunne forsørge seg selv, gjerne i egen leilighet.

- Drømmen er å gjøre noe meningsfylt, som å jobbe i FN og hjelpe til i andre land som trenger det. Kanskje reise rundt som prest og hjelpe andre barn. Dette ville jeg gjort hele tiden, døgnet rundt.

«Drømmen for ungdommene er i hovedsak det å kunne mestre noe, enten det er snakk om lek og fritidsaktiviteter preget av fysisk utfoldelse, eller et praktisk yrke. Drømmen om arbeid handler både om det å meste noe for å være til nytte i samfunnet, og at arbeid gir tilgang til penger for å kunne leve her og nå.»

- Jeg drømmer ikke om ferie og slikt, det har jeg ikke tid til. Jeg drømmer om å bety noe for andre, å forandre noe.

For disse ungdommene er det ikke penger og inntekt som står i fokus, men det å være til nytte og hjelp for andre. Disse ungdommene representerer på mange måter en motkultur mot den kommersielle ungdomskulturen som framstilles gjennom ulike media.

Drømmen for ungdommene er i hovedsak det å kunne mestre noe, enten det er snakk om lek og fritidsaktiviteter preget av fysisk utfoldelse, eller et praktisk yrke. Drømmen om arbeid handler både om det å meste noe for å være til nytte i samfunnet, og at arbeid gir tilgang til penger for å kunne leve her og nå. Å snakke med ungdommene om drømmehverdagen viser ulike bilder av hvordan de skulle ønske hverdagen var. Den kan også ses i forhold til den moralske og faktiske hverdagen hvor drømmehverdagen på mange måter skapes i kontrast til overordnede samfunnsmessige verdier og normer som de kunne ønske å slippe å forholde seg til.

4. HVA SYNS UNGDOMMENE ER NYTTIGE TILTAK FOR Å FÅ KOMME INN I SKOLE OG ARBEIDSLIV?

Beskrivelser vi har fra ungdommenes livssituasjon og bakgrunn viser at problemene for de fleste av ungdommene i denne undersøkelsen ikke startet i videregående skole. En av ungdommene sier det er viktig at ansatte i skole og hjelpeapparatet er opptatt av:

- å gå til bunns i den enkeltes situasjon, og ta tak i grunnen til at ungdommen faller utenfor.

Som vi har sett er årsakene til at de unge dropper ut av videre gående ofte svært sammensatte. Mange unge sliter med motivasjon og mangel på mestringsfølelse. Det er derfor viktig i utformingen av tiltak til denne gruppe ungdom å være

treffsikker på å finne hvilke områder ungdommen kan oppleve mestring og læring på. Helt konkret pekte flere ungdommer på at det kan være en god ide å kartlegge grundig hva ungdommen har evner og interesser for, og så videre utforme et skreddersydd tilbud som er tilpasset den enkeltes behov for opplæring og oppfølging. I tillegg til å finne ut hva ungdommen har interesse for å gjøre, trenger de tid til både å finne ut hva de vil, hvor de passer inn, og hvilken yrkesretning de har interesse for. Det er vanskelig å velge, som en av ungdommene uttrykte det:

- Mange unge faller ut fordi det er et press om at de skal gå i videregående, uten at de er motiverte eller modne. Det er for tidlig å skulle velge hva en skal gjøre resten av livet som 15-åring.

Å bygge opp nok motivasjon til å fullføre vil for enkelte ta flere år, og flere av de eldste ungdommene sier de ikke var modne eller motiverte før de kanskje nærmet seg 20 år. Et klart og entydig råd fra både ungdom og ansatte i oppfølgingstjenesten er å utvide rettighetstiden slik at de unge kan gå på skole når de er modne og motiverte for å gå. Når de har brukt opp rettighetsårene har de ingen rett på skoleplass, og har som alternativ å benytte seg av praksisplass fra NAV for å vente på eventuelle voksenopplæringstilbud som 25 åring. Dette kan føre til en ytterligere stigmatisering og passivering av ungdommen inn i klientroller, og de blir avhengig av hjelpeapparatet for å klare seg økonomisk.

Det er også ungdom som forteller at de lenge har slitt med psykiske problemer, som angst, depresjon, dårlig selvtilitt osv. Dette har vært skjult både fordi det oppleves som flaut og vanskelig å snakke om, og fordi de selv kanskje ikke helt visste hva det var som var galt. Det ungdommene gir uttrykk for, er at de som er rundt ungdom på skolen må bli flinkere til å oppdage dem som sliter. De må lytte til dem og være opptatt av å finne den helhetlige årsaken til at de sliter. En ungdom sier:

- De må gi dem tid, og oppmuntre dem i stedet for å kjeft for at de ikke følger med eller skulker.

Sammenhengen mellom problemer i barne- og ungdomsskolealder og frafall fra videregående skole kan synes å være stor ut fra det ungdommene forteller. Dette gjelder spesielt ungdom som sliter på flere livsområder enn isolert sett å ikke ha noen faste aktiviteter på dagtid. Som vi også peker på tidligere i teksten er det en god del unge som sliter med lese- og skriveproblematikk og generelle lærevansker. Flere av histori-

«Mange unge sliter med motivasjon og mangel på mestringsfølelse. Det er derfor viktig i utformingen av tiltak til denne gruppe ungdom å være treffsikker på å finne hvilke områder ungdommen kan oppleve mestring og læring på.»

ene forteller om at det gikk overraskende lang tid før slikt ble avdekket. Noen fikk kartlagt omfattende lese- og skriveproblematikk først når de kom inn i videregående skole. Da hadde de "et helt liv" bak seg fra grunnskolen, og som har medført at de har store kunnskapshull det kan bli vanskelig å tette innenfor det ordinære opplæringstilbudet. Det bør derfor etableres apparat som tidlig fanger opp de som sliter på skolen. Dette må skje allerede på barne/ungdomsskolenivå for det er der avbruddet fra videregående skole ofte starter. Her er det viktig at lærere og de som er tett på ungdommen er åpne om dette, tar det opp med eleven, fordi eleven kan synes det er vanskelig. Enkelte ungdommer har også en bakgrunn preget av høyt fravær som følge av lengre sykdom, sykehusopphold etc. Disse savner bedre oppfølging når de kommer tilbake på skolen, for å få hjelp til å gjennomgå stoff klassen har gjennomgått mens de har vært borte.

For dårlig veiledning og rådgivning i forhold til valg av utdanningsprogram og yrkespraksis er også noe mange ungdommer påpeker. De etterlyser mer oppdaterte veiledere, som også gir realistiske bilder av de ulike utdanningsprogrammene, ikke bare "lover" gull og grønne skoger for den som begynner ved det eller det programmet. Det er flere som ønsker mer morsom og inspirerende undervisning. Å se sammenhengen mellom yrkeslivet og undervisningen er også et punkt som blir diskutert i flere ulike sammenhenger. Dette foreslår de kan komme i stand gjennom mer hospitering på arbeidsplasser og at skolen kunne bruke midler på å besøke praksissteder, følge opp den enkelte og ha jevnlig kontakt med ungdommen som er i arbeidspraksis. Et annet forslag for å bedre sammenhengen mellom arbeidsliv og skole. Her foreslås det å få flere praktiskere inn i skolen, som kan jobbe sammen med lærere og som også kan bli deres guider i arbeidslivet. Bedriftene kan også følges bedre opp og slik få betalt for å gi opplæring til ungdom. Flere etterlyser å gjøre de praktiske fagene mer praktiske og gå bort i fra å tenke at alle skal gjennom det samme. En ungdom ønsker at skolen kunne tilby mer praktiske oppgaver:

- Er for mye fokus på formelle kvalifikasjoner og papirer framfor reelle egenskaper og kompetanse.

Mest mulig praktisk, er svaret flere av ungdommene gir oss. De ønsker seg et praktisk yrke og opplever at de lærer ting best ved å utføre oppgaver selv.

Oppfølgingstjenesten ses som å spille en viktig rolle for mange av ungdommene vi har snakket med. Manglende motivasjon utgjør, som vi har sett tidligere, en hindring for mange. Her er oppfølgingstjenesten sett som en sentral og viktig aktør for å hjelpe ungdommene å få i gang livene sine igjen og komme seg videre. Det er mange av ungdommene som uttrykker at de er fornøyde med å være i arbeidspraksis, men fremhever de et klart ønske om at godtgjørelsen for arbeidet de gjør, blir hevet. Ungdommene beskriver at lønn er viktig for motivasjonen for arbeid og opplevelsen av å bli respektert på lik linje med de andre "arbeiderne i bedriften." Her påpeker også flere av ungdommene at NAV burde følge mer opp, både i forhold til arbeidssøkende ungdom og å gi et variert og godt nok tilbud om arbeidspraksis og opplæring for den enkelte.

Det ungdommene beskriver som god og betydningsfull hjelp for dem i møte med hjelpeapparat, er møter med voksne som de kan få en god relasjon til. Gjennom en voksen kan de få sin "guide" som veileder dem gjennom hjelpesystemene. Her er det viktig at den voksne kan være tilgjengelig for dem når de har behov for det. Eksempler på slike betydningsfulle voksne kom fra alle områdene vi intervjuet ungdom, og kunne være en voksen de følte det naturlig å ha kontakt med, enten personen kom fra ungdomsklubb, utekontakt, frivillige organisasjoner eller NAV.

Tilpasset opplæring og skreddersydde tiltak kan være viktig, spesielt for dem med størst problembelastning. Samtidig kan slike ekstratiltak virke stigmatiserende og forsterke opplevelsen av å være utenfor og annerledes. Tiltakene kan slik bidra til å befeste ungdommen i en posisjon som marginalisert. Dette er også et paradoks når en så stor andel som 1/3 av ungdommene ikke fullfører videregående skole innen fem år (Markussen m.fl. 2008). Mange av disse ungdommene ønsker først og fremst et yrke framfor skolegang. Et alternativ er å innføre arbeid som en egen valgbar karrierevei for ungdom etter fullført grunnskole. Det betyr konkret at ungdom skal kunne velge opplæring i arbeid som et alternativ på lik linje med andre studievalg. Dette kan bidra til å forebygge drop-out ved heller å gi dem tilbud om arbeidspraksis allerede rett etter grunnskole. I denne sammenheng er det da viktig at opplæring i arbeid skal gi kompetanse på et bestemt arbeidsområde og ikke bare et sted å være. For som en av ungdommene sa:

- Det er i arbeid at man virkelig lærte.

OPPSUMMERING

Å være ungdom handler på mange måter om å være på veg mot noe som ligger foran den enkelte, hvor målet er å bli voksen, som selvstendig deltaker i samfunnslivet (Fauske og Øia 2003). Forventningene hos disse unge er knyttet til aktivitetenes substans, og det er det som gjør arbeidet til noe meningsfullt. Kravene, rutinene og prosedyrene omkring arbeidet kan for dem oppleves som barrierer som virker demotiverende. Vi erfarte gjennom studien også at unge generelt jo er opptatt av å ha meningsfulle liv, men hva som har betydning for dem i hverdagen og i den fasen av livet de befinner seg i, kan oppleves sprikende i forhold til de forventninger de møter i utdanningssystemet og fra voksenverdenen. Utdanning og arbeid utgjør komponenter i utformingen av hver enkeltes ungdomsidentitet, men må konkurrere om plassen med andre verdier som står sentrale for dem, som tilknytningen til jevnaldergruppa, dyrking av fritidsinteresser og rett og slett leve her og nå.

Vi må likevel få advare mot å forvente for mye av ungdommen. Ikke fordi de mangler ambisjoner eller ønsker i livet, men fordi de ganske enkelte kan ha lyst til bare å være unge en stund til, gå noen feilskjær, ekstra- eller hvilerunder. Forløpet i det norske utdanningssystemet er på mange måter tilpasset en forventning om lineære karrierer hvor man har glemt å ta høyde for at ungdomsfasen i dag strekker seg lenger enn den tidligere gjorde. Ungdomsforløpet er heller ikke lenger så ensrettet og lineært. En del unge vil gjerne prøve litt forskjellig, litt skole, litt jobb, reise litt, eller ta "et velfortjent friår" som en av ungdommene innledningsvis uttrykte det.

LITTERATUR:

- Fauske, H., & Øia, T. (2003). Oppvekst i Norge. Oslo: Abstrakt forlag
- Gullestad, M. (1989). Kultur og hverdagsliv. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heggen, K., Jørgensen, G., & Paulgaard, G. (2003). De andre: ungdom, risikosoner og marginalisering. Bergen: Fagbokforlag
- Markussen, E., Frøseth, W. M., Lødding, B., & Sandberg, N. (2008). Bortvalg og kompetanse: NIFU STEP
- SSB (2007). Ungdoms levekår. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Thrana, H., Anvik, C.H., Bliksvær, T. og Handegård, T.L. (2009): Hverdagsliv og drømmer – for unge som står utenfor arbeid og opplæring. NF-rapport nr. 6/09.

SARPSBORG GRIPER UNGDOMMEN:

VIL IKKE LA UNGDOM GÅ I SKJUL PÅ BARNDOMS- ROMMET

Sarpsborg trengte verktøy for å samordne og koordinere ungdomsinnsatsen fra kommune, stat og fylke. Svaret ble trekløveret "Årshjul for unge utenfor", "Ressursteam Ungdom" og "Motivasjonsprogrammet".

Gjennom utviklingsarbeidet i Sarpsborg ble det tydelig at kommunen manglet et helhetlig tilbud til de ungdommene mellom 16 og 19 år som står utenfor utdanning og arbeid.

– Ett av de aller viktigste målene med utviklingsarbeidet i Sarpsborg, er å skape nye forpliktende partnerskapsavtaler mellom kommune, fylke- og NAV stat. På den måten kan vi gi ungdom som står utenfor både skole og arbeidsliv den beste hjelpen, sier prosjektleder Torill Andreassen og kontaktperson for Unge Utenfor, Tone Faale.

For å nå målene, har utviklingsarbeidet Grip ungdommen i stor grad vært systemrettet. I begynnelsen ble det lagt vekt på å identifisere sviktsoner, og samtidig skaffe seg en oversikt over hvilke ressurser og kompetanse som allerede finnes i Sarpsborg.

– Etter hvert som vi fikk kartlagt det som ble gjort, viste det seg at det er satt i gang mye bra forebyggende ungdomsarbeid i kommunen, særlig gjennom det lokale utviklingsprosjektet Nærmiljøhuset, sier Tone Faale.

Men også utdanningsetaten i kommunen og fylkeskommunen har hatt et sterkere fokus på å forebygge dropout. De har blant annet utformet et forpliktende årshjul for overgangen fra ungdomstrinn til videregående skole, opprettet leksetiltak og alternative læringsarenaer innenfor ungdomstrinnet, og ansatt sosialkonsulenter i videregående skole som et samarbeidsprosjekt mellom kommune og fylkeskommune.

AVDEKKET SVIKTSONER

Men på tross av at de gode tiltakene, ble det likevel avdekket sviktsoner. Det fantes ikke noe helhetlig og koordinert hjelp for de ungdommene som hadde valgt seg bort fra videregående utdanning, eller for de som av en eller annen grunn hadde sluttet midt i et utdanningsløp.

Ett av verktøyene som skal bidra til å tette opp systemhullene, er "Årshjul for ungdom utenfor". Årshjulet skal være et helhetlig og levende verktøy som skal bidra til at ungdommer – også de under 18 år – som har valgt seg bort fra videregående opplæring blir identifisert, oppsøkt og gitt et hensiktsmessig tilbud som fører til utdanning eller arbeid.

Årshjul-modellen tydeliggjør hvilke etater og instanser som har ansvaret for hva. I årshjulet er det også lagt opp til at utekontakten skal kobles på arbeidet med skoledropouts. Per dags dato har ikke Sarpsborg noen som aktivt oppsøker ungdommer som står utenfor skole eller jobb.

– Oppfølgingstjenesten har riktignok tatt kontakt gjennom utsendelse av brev og telefonhenvendelser, men vi vet av erfaring at de aller fleste av disse ungdommene ikke svarer på brev, og de velger ofte å la være å svare på telefonhenvendelser. Da må vi oppsøke dem aktivt dersom vi skal nå frem, sier Andreassen.

– Det som skjer i dag er at den unge dukker opp på NAV sosialtjenesten når de er fylt 18 år for å søke om sosialhjelp. I mange tilfeller har da den unge allerede vært hjemme på gutte- eller jenterommet i to år uten aktivitet. Det er to år som kan ha stor betydning for denne ungdommens utvikling, sier Andreassen, og legger til at muligheten for å motivere til aktivitet vil være vesentlig større ved aktivt å oppsøke ungdommen.

– Samarbeid med foreldrene ser vi også på som svært viktig, og hjemmebesøk vil dessuten gi innsikt i den unges omsorgssituasjon. Eventuell omsorgssvikt vil kunne bli avdekket og meldt videre til barneverntjenesten, forklarer Torill Andreassen.

FØLGES OPP ÅRET GJENNOM

Årshjulet skal ifølge prosjektplanen fungere fra høsten 2010. Som NAVnet avslører, skal også årshjulet sørge for at fokuset på dropouts opprettholdes på et høyt nivå gjennom hele året.

– Gjennom årshjulet vil vi få et kontinuerlig fokus på problematikken, og det vil gi oss en bedre evne til å fange opp dropouts – uavhengig av når på året de faller fra. Men samtidig håper vi også at verktøyet, skal bidra til å forebygge, slik at utsatt ungdom som går på videregående får best mulig koordinert hjelp for å kunne gjennomføre utdanningen, sier Andreassen.

VIL DANNE RESSURSTEAM

Et viktig virkemiddel innenfor årshjulet er et planlagt "Ressursteam Ungdom". Det er tenkt som et tverrfaglig samarbeidsorgan bestående av representanter fra alle aktuelle instanser i kommune, stat og fylkeskommune. Her skal blant andre NAV ungdomsteamet, oppfølgingstjenesten, PPT, rådgivere og sosialkonsulenter i videregående skole, utekontakten, barneverntjenesten, kommunal rus- og psykiatritjeneste, boligkontakten, barne- og familieteamet og politi være representert. Ressursteamet skal ha et beslutningsansvar, og koordineringsansvaret skal ligge hos NAV. Alle instansene skal ha mulighet til å ta med seg vanskelige og sammensatte saker til ressursteamet.

TRIVES: Grip Ungdommen er i dag i gang med å prøve ut et kartleggingstiltak som skal ende opp med forslag til et motivasjonsprogram. Syv ungdommer får individstønad fra NAV. Motivasjonsprogrammet skal tilby skreddersydde opplegg som kan ungdommene tilbake til enten videregående skole, alternativ opplæring eller jobb. – Vi trives kjempegodt. Alle kommer godt overens, og spesielt det kreative arbeidet er gøy, er dommen til ungdommene.

– Skal et slikt ressursteam fungere, er det helt avgjørende at teamrepresentantene er myndiggjorte, slik at de har fullmakter til å fatte beslutninger og forplikte på vegne av egen instans eller etat, sier Torill Andreassen.

Ressursteamets beslutning om et helhetlig program for den enkelte, skal basere seg på en innstilling fra NAV ungdomsteamet. Innstillingen er foretatt på bakgrunn av en grundig kartlegging av ungdommen. Utviklingsarbeidet legger opp til å forankre dette kartleggingstiltaket innenfor det ordinære tiltaksspekteret i NAV stat.

– Når det gjelder de ungdommene som ikke har behov for koordinerte og sammensatte tjenester, vil det bli gitt kurs-tilbud eller tilbud om praksisplass på vanlig måte gjennom NAV. Disse sakene tas ikke med til Ressursteam Ungdom, forklarer Torill Andreassen.

OPPRETTET EGET MOTIVASJONSPROGRAM

Motivasjonsprogrammet vil være blant de viktigste virkemidlene i et helhetlig program.

Programmet er for ungdom mellom 16 og 19 år og som har behov for sammensatte tjenester. Tiltaket er inspirert av NAVs nyinnførte Kvalifiseringsprogram. Målet med Motivasjonsprogrammet er å tilby skreddersydde opplegg som kan føre den unge tilbake til enten videregående skole, alternativ opplæring eller jobb.

«– Ett av de aller viktigste målene med utviklingsarbeidet i Sarpsborg, er å skape nye forpliktende partnerskapsavtaler mellom kommune, fylke og NAV stat. På den måten kan vi gi ungdom som står utenfor både skole og arbeidsliv den beste hjelpen»

Grip Ungdommen er i dag i gang med å prøve ut et kartleggingstiltak som skal ende opp med forslag til et motivasjonsprogram. Oppfølgingstjenesten ga Grip ungdommen en liste på over 30 ungdommer som ikke hadde møtt på videregående skole. Det endte med at syv ungdommer ble med i tiltaket. Ungdommene får individstønad fra NAV. Flere har etter hvert fått hjelp til å skaffe seg praksisplasser i det private næringslivet. De ungdommene som har behov for det, får også oppfølging fra andre hensiktsmessige etater som for eksempel barneverntjenesten, psykiatri eller rustjenesten.

– Vi trives kjempegodt, sier Mie, Jeanette, Jonathan og Kajsa.

De fire er blant de første ungdommene i byen som har fått tilbud gjennom det nye Motivasjonsprogrammet. De er ikke i tvil om hva mye av dagene ville gått med til, dersom de ikke hadde hatt et fast dagtilbud å gå til.

– Vi ville sovet, lyder det unisont fra gjengen.

KREATIVT ARBEID OG RÅDGIVNING

Men i stedet for å være oppe om natta og sove bort dagen, er de nå i daglig aktivitet.

– Nå er vi her mellom ni og to hver dag, og det er egentlig helt perfekt. Vi gjør mye forskjellig, og alle i gruppa kommer veldig godt overens. Vi føler vi har utbytte av det vi holder på med, sier Mie og Jeanette, mens de er i ferd med å avslutte kunstnerbidrag som skal dekorere garderoberne til delfinale-deltakerne i Melodi Grand Prix i Sarpsborg.

– Spesielt det kreative arbeidet er gøy. Men vi får også rådgivning. Blant annet fikk vi et kurs innen økonomi. Det var lærerikt. Det er utrolig hvor mye penger som går med på småting, uten at man egentlig er klar over det.

– Så nå er dere blitt flinkere til å holde orden på økonomien?

– Nei, det er ikke så sikkert. Men vi vet i alle fall hva som skal til for å holde orden, og så blir vi vel bedre når vi blir eldre og må klare oss helt på egenhånd, ler ungdommene.

FORPLIKTENDE AVTALER: Prosjektleder Torill Andreassen og kontaktperson for Unge Utenfor, Tone Faale, har jobbet mye på systemnivå og håper utviklingsarbeidet i Sarpsborg leder til nye forpliktende partnerskapsavtaler mellom kommune, fylke- og NAV stat.

DROPOUT-PROSJEKTET I BYDEL SØNDRE NORDSTRAND:

HJELPER DROPOUTS INN PÅ ARBEIDSMARKEDET

Dropout-prosjektet i Bydel Søndre Nordstrand i Oslo styrer unna stillingsannonser i jakten på praksisplasser. I stedet går de rett på arbeidsgivere de tror kan interessere og motivere ungdommene som står utenfor jobb og skole.

– Lærerikt og inspirerende.

Slik oppsummerer den fotointeresserte 18-åringen Trym det halve praksisåret han hadde hos et ledende fotostudio i Ski. Etter et friår fra medie- og kommunikasjonsstudiene på videregående skole, er han nå tilbake på skolebenken.

– Jeg var rett og slett møkkalei, og klarte ikke å yte mitt fulle potensial på skolen. I stedet ble det mye skulking. Men etter et halvt år med soving og uten å gjøre noe som helst, innså jeg at det var en destruktiv vei å gå, sier Trym.

Praksisplassen som assistent i fotostudioet, ble et vendepunkt for 18-åringen.

– Etter hvert så jeg viktigheten av småting jeg tidligere hadde regnet som ubetydelige. Jeg begynte å digge den kunnskapen jeg fikk inn, og så at den hadde verdi. Og selv om jeg innerst inne alltid har visst at skole er viktig, fikk jeg erfart det på egenhånd. Det betyr mer enn om en voksen forteller det til deg, sier Trym.

Tryms historie er ikke unik. Ungdommene som får hjelp gjennom Dropout-prosjektet i Bydel Søndre Nordstrand, skal i så stor grad det lar seg gjøre få praksisplasser som samsvarer med de interessene de har.

– Skal vi hindre nytt frafall og nye nedturer, må ungdommene være motiverte og like det de gjør. Derfor er praksisplasser som fanger svært viktig, sier prosjektmedarbeider Bea Messel i Dropout-prosjektet i Bydel Søndre Nordstrand.

FIKK JOBB PÅ EN UKE

Gjennom et uformelt intervju forsøker prosjektmedarbeiderne å finne ut hvilke interesser ungdommene har, hva de liker å gjøre på fritiden, hva de kunne tenke seg å arbeide med og ikke minst hvilke tanker de har om fremtiden sin.

– Det er noen som velger feil skoleretning, og da prøver vi å skaffe dem en jobb som har relevans til den linja de skal begynne på året etter. Det er også avgjørende at det ikke går for lang tid etter vi har hatt den innledende samtalen, før de kommer ut i arbeid. Tar det flere måneder, mister vi dem, sier Messel.

10. klassingen Alladin (16) har fått jobbhjelp gjennom Dropout-prosjektet i bydelen, og han er glad for at det gikk svært raskt fra de innledende samtalene til han var ute i jobb.

«Det er noen som velger feil skoleretning, og da prøver vi å skaffe dem en jobb som har relevans til den linja de skal begynne på året etter. Det er også avgjørende at det ikke går for lang tid etter vi har hatt den innledende samtalen, før de kommer ut i arbeid. Tar det flere måneder, mister vi dem»

– Jeg hadde jo forsøkt meg litt på egenhånd, og tenkte at det fort kom til å ta to-tre måneder. Men fra jeg kom hit til jeg hadde fått jobb på XXL Sport, tok det litt over en uke. Maks. Det var superbra, sier Alladin.

Han var inne i en ond skulkesirkel og slet faglig da han i niendeklasse fikk tilbud om en praksisplass som skoleerstatning to dager i uken.

– Jeg er en ganske aktiv og rastløs gutt, og jeg bråket en del i klassen. Det var derfor helt perfekt å jobbe på tirsdagene og fredagene. Det bidro også til at jeg ble mer konsentrert i timene resten av uka, sier Alladin.

I dag, som tiendeklassing, er han tilbake på skolen fem dager i uka.

– Det går mye bedre på skolen nå, og det skyldes praksisordningen fra i fjor. Og så får jeg fortsatt jobbe deltid på XXL. De ville at jeg skulle bli værende, og nå har jeg til og med ordinær lønn.

ØNSKER JOBBERFARING

Over 150 ungdommer har fått hjelp gjennom lavterskelprosjektet i bydelen. For ungdommer som sliter faglig, eller som har gått lei av skolen, er det ønsket om å skaffe seg jobberfaring som trekker dem til Dropout-prosjektet.

– Vi forteller dem at en praksisplass er en form for opplæring. De opparbeider seg kompetanse og en attest som de kan bruke til å søke seg inn i ordinære jobber senere. Mange er fornøyde med det vi kan tilby dem, men noen av ungdommene synes individstøtten de får fra NAV er for lav, sier Bea Messel.

Flere av disse forsøker å skaffe seg ordinært arbeid på egenhånd. Det har vist seg å være lettere sagt enn gjort.

– Det er ikke uvanlig at de kommer tilbake til oss etter en stund.

Dropout-prosjektet benytter seg ikke av stillingsannonser eller jobbsøkemotorer når de leter etter praksisplasser til ungdommene sine. I stedet kontakter de bedrifter de tror har arbeid som kan passe for ungdommen. Det har gitt Messel & Co et solid nettverk av bedrifter i det private næringslivet som har interesse av å hjelpe.

– Det er mange som vil hjelpe, og jeg har til tider blitt overrasket over hvor positive holdningene er ute i bedriftene. Selv de bedriftene som har dårlige opplevelser, ønsker å forsøke flere ganger, sier Messel, og legger til at en prøveperiode på 14 dager har vært en døråpner inn til flere av bedriftene.

– Gjennom prosjektperioden satte vi til side prosjektmidler som var øremerket ungdomslønn i to uker. Vi betalte dem det samme de ville fått i individstønad fra NAV. Fungerte det bra for begge parter, koblet vi på NAV-apparatet. Jeg tror prøveperioden på 14 dager, har vært en ålreit sikkerhetsventil for arbeidsgiverne, sier Messel.

SATT PÅ UNGDOMSKOMPETANSE

Utviklingsarbeidet i Bydel Søndre Nordstrand ble lagt til barnevernets ungdomsteam. Enheten satt allerede på mye ungdomskompetanse, og arbeidet til en viss grad med de samme oppgavene som Dropout-prosjektet jobber med i dag – nemlig å plukke opp de som droppet ut fra skole og hjelpe dem videre ut i sysselsetting.

– Da invitasjonen fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet kom, var vi allerede i gang med et lignende prosjekt finansiert av midler fra Arbeids- og velferdsdirektoratet. Vi valgte å slå de to pengepottene sammen, og fikk styrket arbeidet ved å utvide en 50 prosents medarbeiderstilling til full stilling, sier barnevernleder Linda Nymann i Bydel Søndre Nordstrand.

I starten jobbet prosjektet i hovedsak ungdommer som hadde fått et barnevernvedtak. Men etter hvert som prosjektet fikk fotfeste i bydelen, ble også spekteret utvidet. I dag hjelper de alle typer ungdommer. Målbevisst nettverksbygging har gjort det mulig å komme i kontakt med langt flere ungdommer enn det de gjorde i begynnelsen av prosjektet.

– Vi stilte i samarbeidsmøter med barnevernet, vi fikk organisert treffpunkter med både rådgivere, helsesøstere og PP-tjenesten på skolene og vi deltok i politimøter. På den måten knyttet vi oss gradvis flere og flere kontakter i bydelen. Målet med nettverksbyggingen har hele tiden vært å fange opp flest mulig ungdommer, sier Messel.

POSITIV RESPONS

Responsen fra andre instanser og etater har vært udelte positive. I dag har Dropout-medarbeiderne blant annet månedlige møter med de fire ungdomsskolene og den ene videregående skolen i bydelen.

Messel mener møtestrukturer på tvers av bydelsgrenser, skoler, etater og andre aktuelle instanser, er svært viktig dersom man skal skaffe seg en fullstendig oversikt over de som faller fra.

– Vi tar hele tiden små skritt fremover. I tillegg til faste treff med skolene, har vi fått på plass et ukentlig møte med NAV der vi kan ta med oss ungdommene våre. Men vi ønsker svært gjerne å få på plass møter der både skole, NAV og vi er representert samtidig, forklarer Messel.

Men også foreldre og ungdommene selv har vært positive til det nye tilbudet i bydelen.

– Flere ganger har vi opplevd at foreldre og ungdommer har møtt opp hos oss på eget initiativ. De har gjerne hørt om oss gjennom venner, bekjente eller skole, og vet at vi kan hjelpe, sier Messel.

Men til tross for fremskritt, legger hun likevel ikke skjul på at en storby som Oslo også byr på store utfordringer når det kommer til å skaffe seg en fullstendig oversikt over de som dropper ut fra skolen.

– Oslo består av 15 bydeler, og våre ungdommer fra Bydel Søndre Nordstrand kan like gjerne gå på videregående skole i en av de 14 andre bydelene. Vi har riktignok noen gode kontakter hos enkelte videregående skoler i andre bydeler, men det blir ofte personavhengig og tilfeldig fra skole til skole, sier Messel.

TRENGER FLERE TILRETTELAGTE ARBEIDSPLASSE

Både Messel og barnevernleder Linda Nymann i Bydel Søndre Nordstrand beskriver dropoutfeltet i Oslo som et uoversiktlig landskap å operere i. Utviklingsarbeidet har avslørt flere mangler som de etter hvert ønsker å legge frem for sentrale beslutningstakere i Oslo kommune.

– Blant annet har vi utfordringer å løse med OT-listene i Oslo. Og med 15 bydeler som i teorien skal fungere som selvstendige kommuner, men som samtidig må ta opp sakene sine med

DROPOUT-PROSJEKTET: I starten jobbet prosjektmedarbeider Beate Messel og barnevernleder Linda Nymann i Bydel Søndre Nordstrand i hovedsak ungdommer som hadde fått et barnevernvedtak. Men etter hvert som Dropout-prosjektet fikk fotfeste i bydelen, ble også spekteret utvidet. I dag hjelper de alle typer ungdommer som har droppet ut av skolen og som står uten arbeid.

kommunen sentralt, kan arbeidet bli byråkratisk og tidkrevende. Det har blitt veldig tydelig underveis i dette prosjektet, og forhåpentligvis kan vi på sikt få brukt noen av erfaringene våre til å skape et mer helhetlig og oversiktlig tilbud i hele Oslo, sier Linda Nymann.

Hun legger til at prosjektet har avdekket et behov for flere tilrettelagte arbeidsplasser i kommunen.

– Vi jobber med all type ungdom, også de som sliter med tung kriminalitet, rus og psykiatri. Det er ikke alle ungdommer vi kan hjelpe inn i på en vanlig arbeidsplass. Disse trenger tilrettelagte arbeidsplasser, og der har vi en jobb å gjøre i Oslo, mener Nymann.

Dropout-prosjektet har vært en vellykket satsing i bydelen. Nå kommer arbeidet til å bli videreført i minst to år.

– Vi har sett at behovet for en slik tjeneste er stor, og vi ser frem til å utvikle modellen ytterligere i årene som kommer, sier Beate Messel og Linda Nymann.

TETT PÅ I SKIEN:

–VI TRENGER NOEN SOM TÅLER Å STÅ I DET

Riktig tiltak etter ungdommens behov og tett individuell oppfølging, har vært blant hovedmantraene til Ungsats i Skien.

– Ikke la ungdommer som dropper ut få sovne i sofakroken. Det er veldig mange som har lyst til å gjøre akkurat det. Jeg tenkte slik selv. Men når du er i den situasjonen, evner du ikke alltid å se ditt eget beste, sier den 25 år gamle småbarnsmoren Rosa.

Hun er en av de unge som har fått riktig tiltak til rett tid gjennom prosjektet Ungsats i Skien. Ved årtusenskiftet gikk hun ut av 10. klasse uten godkjent vitnemål. I dag – ti år senere – er hun i ferd med å fullføre grunnskolen med toppkarakterer.

– Jeg fikk en sekser på den første prøven min, og ble den første jenta på voksenopplæringen som noen gang hadde fått toppkarakter på naturfagprøve. Det føltes utrolig motiverende og gøy, sier Rosa.

Hun er ikke i tvil om at den individuelle oppfølgingen hun har fått de siste årene, har vært blant årsakene til at hun nå lykkes for fullt på skolebenken.

– Etter ti år i det offentlige hjelpeapparatet, vet jeg alt om hvordan det er å bli sendt fra en saksbehandler til en annen. Den ene dagen utleverer du deg om dine personlige problemer til en person, for så å oppleve at vedkommende er borte ved neste korsvei. Det er motløst å måtte åpne seg for ukjente mennesker gang på gang, sier Rosa.

Gjennom Ungsats opplevde hun det motsatte. Hun fikk tett oppfølging av samme person over tid. Og da Rosa etter regelboka manglet et par måneder på alderen for å kunne ta grunnskolen på nytt med støtte fra NAV, fikk hun hjelp av prosjektlederen i Ungsats, Karin Sørensen.

– Man kan gå inn å se på slike saker med skjønn, og det var det jeg ba NAV gjøre i Rosas tilfelle. Det ville vært håpløst om hun, som var så motivert for dette, ikke skulle fått denne sjansen bare på grunn av at hun var født noen måneder for sent, sier Karin Sørensen.

Kontrasten mellom den skoleeleven Rosa var for ti år siden og den skoleeleven Rosa er i dag, kunne knapt nok vært større. Mens hun for ti år siden sto uten vitnemål etter endt grunnskole, er det en enslig firer og resten femmere og seksere som nå pryder karakterboka til 25-åringen.

«– Prosjektet har vist at sjansene for å lykkes, er langt større dersom vi får tid og muligheter til å jobbe helhetlig og individuelt med ungdommene over tid. Et utstrakt samarbeid har også gitt oss ny lærdom om våre partnere og måten de jobber på. Det har også minnet oss på hvor mange muligheter som egentlig finnes i tiltaksapparatet.»

– Faglig var det aldri noe galt med meg. Frem til åttendeklasse, mens jeg fremdeles bodde sammen med mine biologiske foreldre, hadde jeg ganske gode karakterer. Men det var mye trass i meg. Jeg likte meg aldri på skolen, og opplevde å bli mye mobbet fra jeg var liten, forklarer Rosa.

STORT FRAFALL I TELEMARKE

Rosa er ikke alene om å droppet ut fra skolen. Både Skien og Telemark fylke sliter med et stort frafall i videregående. Nærmere 35 prosent av elevene i Telemark fullfører ikke videregående opplæring, og arbeidsledigheten i fylket ligger over landssnittet. Som et ledd i arbeidet med å nå ungdommene som har falt utenfor, har både Skien og fylket hatt fokus på disse ungdommene over mange år. Gjennom prosjektet Unge utenfor har arbeidet blitt styrket ytterligere, og som en del av utviklingsarbeidet ble tiltaksenheten Unga etablert i Skien.

– Vi har klart å få noen av Unga-ungdommene tilbake i utdanning og noen ut i jobb, men vi skulle selvsagt sett at vi hadde lykkes med enda flere. Men selve kartleggingsdelen av utviklingsarbeidet har også hatt stor verdi. Gjennom prosjektperioden har vi skaffet oss mer informasjon og kunnskap om den gruppen av ungdommer som faller fra, og ikke minst hvilke behov de har, sier Karin Sørensen.

MANGE MULIGHETER I TILTAKSAPPARATET

Unga ble tilknyttet kommunens sosialtjeneste og NAV, men gjennom prosjektet har de også samarbeidet tett med en rekke enheter og etater for å skaffe seg best mulig oversikt over målgruppen. Helsetjenesten, spesialhelsetjenesten, politiet, kvalifiseringsenheter, arbeidstreningsbedrifter, oppfølgings-tjeneste, skolevesenet, fritids- og kulturtjenesten, barnevernet, PPT, kommunens rusteam og næringslivet, har alle vært viktige samarbeidspartnere i Unga.

Et koordinert og tverrfaglig samarbeid, spesielt mellom NAV arbeid og sosialtjenesten, har sammen med individuelt tilpassede tiltak, ubyråkratiske prosesser og tett oppfølging, vært noen av de viktigste bærebjelkene for utviklingsarbeidet i Skien.

– Prosjektet har vist at sjansene for å lykkes, er langt større dersom vi får tid og muligheter til å jobbe helhetlig og individuelt med ungdommene over tid. Et utstrakt samarbeid har også gitt oss ny lærdom om våre partnere og måten de jobber på. Det har også minnet oss på hvor mange muligheter som

egentlig finnes i tiltaksapparatet. Unga har med andre ord gjort det lettere å finne de riktige tiltakene etter hva som ungdommenes behov, sier Karin Sørensen.

TÅLMODIGHET ER EN DYD

Unga har rettet seg mot sosialklienter i alderen mellom 18 til 25 år, og rundt 200 ungdommer i telemarksbyen er til enhver tid i målgruppen. Ungdommene i Unga har blitt rekruttert via saksbehandlere i sosialtjenesten og etter henvisninger fra NAV arbeid. Felles for en del av dem er at de har hatt store og sammensatte problemer som har hindret dem fra deltakelse i arbeidslivet eller i skolen. Ofte sliter de med tunge rus- og psykiatriproblemer, de trenger hjelp til å skaffe seg et sted å bo, de har rotete økonomi og trenger hjelp til å få struktur på døgnet sitt.

– Som oftest har ungdommene behov som strekker seg langt utover det å skaffe seg en jobb. Der andre ungdommer har familie og venner som kan støtte opp, er det vi som går inn og gir disse ungdommene de stillasene de ikke har fått med seg hjemmefra. Vi fungerer som personlige rådgivere for mange av dem, sier Sørensen.

Hun legger ikke skjul på at det kan være tøft å holde trykket oppe på unge mennesker som sliter med rus- og psykiatriproblemer, eller som ikke er motiverte for å komme seg ut i arbeid eller gå på skole.

– Det er krevende, men det er en ålreit måte å jobbe på når du føler du har tid og rom til det. Disse ungdommene trenger noen som tåler å stå i det, noen som liker å jobbe med dem og som kan fungere som både hjelper og kontrollør.

Det innebærer at de må være tett på ungdommene.

– Det hender rett som det er at de ikke møter der de skal til avtalt tid, og da har vi hatt folk som har vekket dem og hentet dem i bil. Er det noe vi har lært, så er det at man må være tålmodig i arbeidet med målgruppen, sier Karin Sørensen.

Rosa er ikke tvil om at den tålmodigheten var viktig for henne.

– Selv om jeg av og til syntes det var litt plagsomt da det sto på som verst, er jeg glad for at Karin ikke ga meg opp. Selv da jeg hadde piggene ute og ga motstand, fortsatte hun å kontakte meg. Det har vært til god hjelp.

Ungdommer som har fått hjelp gjennom Ungsats, har fått tilbud om ordinære NAV-tiltak. I tillegg er et vidt spekter av tiltak stablet på beina som en følge av en årelang ungdomssatsing i byen. Sørensen mener ungdommene trenger aktivitetstilbud som interesserer. Får de ikke det øker risikoen for at de skal falle fra på nytt.

LINK OG TALENT FACTORY

Talent Factory er et av de nyskapende aktivitetstilbudene som Ungsats har benyttet seg av i prosjektperioden. Talent Factory er et samarbeid mellom IKT Grenland og NAV Telemark, og tiltaket har vakt interesse utover fylkesgrensene. Prosjektet er skreddersydd skoledropouts som har en spesiell interesse for data og teknologi. Her får de videreutviklet sine ferdigheter, og resultatene av satsingen har til nå vært oppløftende. Også den veletablerte arbeidsmarkedsbedriften Link har blitt videreutviklet og hyppig brukt av Ungsats.

– Noen tiltak har vi utviklet selv gjennom Ungsats, mens andre eksisterende tiltak har blitt justert etter behov. Ved Link er det for eksempel opprettet en egen jentegruppe, fordi vi så at blandede grupper mellom gutter og jenter ikke fungerte. I jentegruppen får deltakerne lov til å være seg selv, uten å oppleve noe form for press fra guttene.

– Vi har også tilbud som er tilpasset ungdommer som sliter med rusproblemer. I perioden vi kartlegger behovene deres, kan de få hjelp og tilbud om aktivitet uten å ta rusprøver. Det forhindrer at de ramler av før vi har kommet skikkelig i gang med å hjelpe dem, sier Sørensen.

MÅ KOMME TIDLIGERE PÅ BANEN

Selv om Ungsats i Skien i første omgang har hatt ungdommer i aldersgruppen 18 til 25 år i målgruppen, mener Karin Sørensen det er viktig å komme enda tidligere på banen for å hjelpe ungdom som står i fare for å droppe ut av skolen.

– Vi må komme inn tidligere for å fange opp de som er i faresonen. Varselssignalene viser seg ofte på grunnskolen, og i noen tilfeller enda tidligere. Derfor er det viktig at samarbeidsklimaet mellom alt fra barnehager, barnevernet og skole, til sosialtjeneste, oppfølgingstjeneste og NAV, er godt, sier Sørensen.

MANGE MULIGHETER: Et utstrakt samarbeid på tvers av etater og fag har gitt prosjektleder Karin Sørensen og Unge utenfor i Skien ny lærdom om ulike samarbeidspartnere og måten de jobber på. – Det har også minnet oss på hvor mange muligheter som egentlig finnes i tiltaksapparatet, sier Sørensen.

Hun får støtte fra Rosa. Hun begynte tidlig å skulke i tiende, og etter hvert ballet det på seg. Siste halvdel av det avsluttende skoleåret i grunnskolen, var hun knapt til stede. Likevel var det ingen som tok tak i henne.

– Det var ingen fra skolen som ringte hjem. Storesøsteren min, som hadde ansvaret for meg på det tidspunktet, ble veldig overrasket da hun fikk vite at jeg knapt hadde vært på skolen i løpet av et helt halvår, sier Rosa.

– Hvilke råd vil du gi til mennesker som jobber med ungdom som har falt utenfor?

– Selv om mange ungdommer skyver hjelpen bort, må man ikke gi dem opp. Veldig mange, slik som meg, ønsker innerst inne å få den hjelpen og støtten de får tilbud om.

TROMSØ AVDEKKET MANGLER I TILTAKSKJEDEN:

–GLAD FOR Å HA NOE Å SETTE FINGRENE I

Motorsport var ikke i tankene til prosjektledelsen den gangen utviklingsarbeidet Unge utenfor startet i Tromsø. Likevel er trialkjøring for ungdom blitt ett av de mest håndfaste resultatene av prosjektet i ishavsbyen.

Nede ved småbåthavna i Tromsdalen, med utsikt rett over til Tromsø by, har tre ungdommer trosset både mørketid, minusgrader og isføre. De har tatt hjelmen på og kledd seg i varme dresser for å snirkle to trialsykler og en firehjuling mellom slalåmposter og balansere seg over små stabler av paller.

– Det hadde vært lettere å kjøre hadde det ikke vært for det glatte vinterføret. Da kunne vi tatt noen runder i bakkene rundt her også. Men med litt grus på isen, får vi i alle fall prøvd oss litt, sier bestekompisene Daniel, Mariann og Frida.

De tre er uten fast arbeid og skoleplass, men er i aktivitet gjennom motorsporttiltaket Balanse. Det er et halvt år siden de fikk presentert trialideen på en fjelltur sammen med utekontakten i Tromsø.

– Dette gir oss noe å sette fingrene i – noe vi kan gjøre på dagene. Jeg regner med at vi ville vært mye mer på rek i byen, dersom vi ikke hadde vært her, sier Mariann.

Motorsport-tiltaket har blitt en viktig øvingsarena for ungdommene, og de mener selv de har lært mye gjennom trialkjøringen.

– Dette handler om mer enn selve kjøringen. Vi mekker og holder syklene i stand. I tillegg har vi lyst å være med i konkurranser etter hvert, så derfor har vi startet arbeidet med å skaffe sponsorer som kan hjelpe oss litt økonomisk. Vi har allerede fått på plass to stykker som vil bidra, legger Daniel og Frida til.

Trialsykkel handler, i motsetning til de fleste andre motorgrener, ikke om fart. Her må ungdommene jobbe med alt fra balanse og kroppsbeherskelse, til nøye planlegging av løpene sine. Trial er dessuten noe som passer like godt for jenter som for gutter.

– Absolutt alle kan kose seg på en trialsykkel. Det handler ikke om å kjøre så fort som mulig, men om å være kald og planlegge hvordan du vil legge opp løpet ditt. Planlegger du ikke den seksjonen du skal kjøre gjennom, vil du få overraskelser underveis. Slik kan man dra parallellt til andre deler av livet. Er du bevisst på hvilke utfordringer som kan vente rundt neste sving, er du bedre forberedt til å løse dem, sier initiativtaker og aktivitetsleder i motorsporttiltaket, Thomas Sømhovd.

Ungdommene er rause når de skal beskrive Balanse-tiltaket.

– På en skala fra en til ti, er dette en innertier, slår de fast.

«– Men etter hvert som prosjektet skred frem, ble det tydelig for oss at vi manglet et lavterskeltilbud for de som sto helt uten dagtilbud. Vi ønsket en aktivitet som var kontaktskapende og som kunne bidra til mestringsfølelse. Det handlet om å få til noe så enkelt som å få ungdommene tilbake i normal døgnrytme »

EN-TIL-EN-KONTAKT

Trialtilbudet er et eksempel på at Unge utenfor i Tromsø har fått utvikle seg underveis i prosjektperioden. Da prosjektsøknaden ble sendt Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i 2007, var ikke motorsport-tiltaket nevnt med ett eneste ord i søknadsteksten. I stedet ble det fokusert på tre sentrale utviklingsområder som skulle bidra til at hovedmålsetningen om å samordne og styrke de lokale ressursene for tidlig intervensjon ble nådd.

– Men etter hvert som prosjektet skred frem, ble det tydelig for oss at vi manglet et lavterskeltilbud for de som sto helt uten dagtilbud. Vi ønsket en aktivitet som var kontaktskapende og som kunne bidra til mestringsfølelse. Det handlet om å få til noe så enkelt som å få ungdommene tilbake i normal døgnrytme, sier prosjektleder i Unge utenfor, Ellen Fossbakk Børsen.

Det er flere grunner til at trial ble løsningen. Først og fremst fikk utekontakten en ildsjel i form av Thomas Sømhovd inn i rekkene. Han hadde trialfaring, han skaffet motorsykler og så mulighetene med å drive motorsportaktivitet ved småbåthavna i Tromsdalen. Sømhovd har klart å knytte tette relasjoner til ungdommene gjennom hyppig kontakt.

– Selv om det knappast kan kalles overraskende, har trialtiltaket tydelig vist at hjelp på mange plan, tett oppfølging, og en-til-en-kontakt over tid, gir resultater. Ungdom som faller utenfor, har ofte behov for hjelp på mange plan, sier tidligere leder av Utekontakten, Bente Høiseth.

SATSET PÅ TRIAL: Etter hvert som prosjektet skred frem, ble det tydelig for Bente Høiseth og Ellen Fossbakk Børsen i Unge utenfor i Tromsø, at kommunen manglet et lavterskeltilbud for de som sto helt uten dagtilbud. De ønsket en aktivitet som var kontaktskapende og som kunne bidra til mestringsfølelse. Løsningen ble trialsyssel.

STYRKET INNTAKSTEAM

Ved siden av trialtiltaket, har Tromsø brukt Unge utenfor til å videreutvikle inntaksteamet i kommunen. Det var allerede etablert en møtestruktur rundt oppfølgingstjenesten, NAV, utekontakten og en kommunal arbeidstreningsgruppe da prosjektet kom i gang. Dette teamet skulle utvides for å skaffe enda bedre oversikt over dropout-ungdommene i byen. Sosialtjenesten, skolene og ungdomsteamet i rus- og psykiatritjenesten var blant aktørene som kom inn. Målet var å få på plass et inntaksteam som kunne jobbe både raskt og ubyråkratisk.

– Vi vet at mange ulike aktører på kommune-, fylkeskommune- og statlig nivå jobber med de samme ungdommene, uten at det er samarbeid på tvers av fag og etater. Selv om vi ikke er helt i mål med inntaksteamet, har utviklingsarbeidet gitt oss bedre oversikt over målgruppen. Men vi kan fortsatt bli bedre, spesielt når det gjelder å fange opp de yngste som står i fare for å droppe ut av skolen, sier Fossbakk Børsen.

Møter i inntaksteamet avslørte raskt at Tromsø hadde få tiltak å tilby ungdom som dropper ut av skolen og som ikke er i arbeid.

– Det er ofte sammensatte årsaker til at ungdom havner utenfor skole og arbeidsliv. Mange har behov for hjelp som strekker seg langt utover det å skaffe seg arbeid. Noen trenger et sted å bo, andre må få orden på økonomien sin og mange trenger kort og godt informasjon om hvilke retter de faktisk har. Disse ungdommene trenger noen som ikke forsvinner eller gir opp, selv om de skulle miste en avtale eller to, sier Bente Høiseth og trekker fram et eksempel på hvor lett det kan stoppe opp for ungdom som står alene – uten god oppfølging hjemmefra:

– For å få et tiltak på NAV, må man melde seg arbeidsleding og skaffe seg meldekort. Men for ungdom som ikke har kontroll på livet sitt, kan dette være et vanskelig hinder å komme seg over på egenhånd. Allerede der stopper det opp for mange. Konklusjonen vår er at disse ungdommene trenger forutsigbarhet og tydelige og samkjørte rammer, sier hun.

SKRINLA PILOTPROSJEKT

Samtidig som at inntaksteamet i byen ble styrket, skulle det opprettes 10 nye praksisplasser gjennom et pilotprosjekt i driftsavdelingen til kultur- og idrettsenheten. Tromsø har lenge hatt gode erfaringer med å gi ungdom arbeidstrening. En oppegående kommunal arbeidstreningsgruppe har siden slutten av 70-tallet fulgt opp unge utenfor med hell.

FORBEREDT: – Er du bevisst på hvilke utfordringer som kan vente rundt neste sving når du kjører trial, er du bedre forberedt til å løse dem. Slik kan man dra paralleller til andre deler av livet også, sier initiativtaker og aktivitetsleder i motorsporttiltaket, Thomas Sømhovd.

Nå skulle praksisplassene i den veletablerte arbeidstreningsgruppa suppleres med praksisplasser i driftsavdelingen til kultur- og idrettsenheten. Alle de ansatte i avdelingen ble involvert i pilotprosjektet, og det ble tilbudt inntil 30 prosent arbeidsplasser for ungdom sett i forhold til antall ansatte.

– Å få ungdom inn på en arbeidsplass, var kanskje en enda utfordring større enn det vi hadde trodde på forhånd. Skal et sånt prosjekt fungere, er man avhengig av at ansvarspersonene er motiverte for oppgaven. De må ha overskudd til å ta hånd om ungdommer som ofte sliter med en del tilleggsbelastninger utover det å ikke være i arbeid. Det har vært oppskriften for suksessen til arbeidstreningsgruppa, der vi har hatt en ildsjel som har tatt tak i ungdommer helt siden oppstarten, sier Ellen Fossbakk Børsen.

FORANKRET I RUS- OG PSYKIATRITJENESTEN

Utviklingsarbeidet i Tromsø ble forankret i rus- og psykiatritjenesten i Tromsø kommune. Utekontakten og SLT-koordinator hadde ansvaret for Unge utenfor. Utviklingsarbeidet ble organisert gjennom en styringsgruppe og en arbeidsgruppe. Styringsgruppen besto av representanter fra NAV, Oppfølgingstjenesten og kommunalsjefen. Arbeidsgruppen besto av leder av Utekontakten og SLT-koordinator.

Arbeidsforskningsinstituttet har på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet satt i gang et forskningsprosjekt for å vurdere effekter av alternative kvalifiseringstiltak for ungdom i alderen 16-19 år som står utenfor opplæring og arbeid. Hensikten med arbeidet er å undersøke hva slags betydning tiltakene har hatt for de ungdommene som har deltatt og hvilke elementer ved tiltakene som har vært viktige. I forbindelse med prosjektet har Arbeidsforskningsinstituttet gjennomført en kartlegging av hva som finnes av slike tiltak i Norge. Endelig rapport fra forskningsprosjektet vil foreligge høsten 2010.

KJENNETEGN VED ALTERNATIVE KVALIFISERINGSTILTAK

Sveinung Legard, Arbeidsforskningsinstituttet

En kartlegging av alternative kvalifiseringstiltak gjennomført av Arbeidsforskningsinstituttet (AFI), viser at det er stor variasjon i bruk og kjennskap til slike tilbud for unge utenfor jobb og skole i oppfølgingstjenesten i fylkene. Tiltakene varierer i stor grad når det gjelder forankring og organisering, finansiering, omfang, arbeidsmåter og hva slags former for kvalifisering som vektlegges.

Kartleggingen, som ble gjennomført høsten 2009, var basert på spørreskjemaer som ble sendt til oppfølgingstjenesten (OT) i alle landets fylker og enten besvart av ansatte i fylkesadministrasjonen eller lokale OT-koordinatorer. Denne viser at det er svært stor variasjon i både bruk og kjennskap til slike tiltak mellom fylkene. I tillegg var det store forskjeller innad i fylkene. Derfor gjennomførte vi også en spesialundersøkelse i Oslo der forespørsler ble sendt til en bredere vifte av forskjellige andre typer aktører som også arbeider med unge utenfor skole og arbeidsliv. I denne artikkelen presenterer vi noen funn fra disse kartleggingene.

FORSKJELLIGE TOLKNINGER AV BEGREPET "KVALIFISERING"

Aller først, hva menes med et alternativt kvalifiserings tiltak? I forbindelse med kartleggingene ba vi de ulike aktørene om å rapportere inn tiltak rettet mot unge mellom 16-19 år som verken benytter seg av sin rett til videregående opplæring eller er i ordinært, betalt arbeid. Hensikten med tiltaket må være å gi deltakerne formelle eller uformelle ferdigheter – derav begrepet "kvalifisering" – med sikte på å bidra til at deltakerne kommer ut i jobb eller fortsetter videregående opplæring.

Betegnelsen "alternativ" betyr her tilrettelagte tiltak som ikke er en del av tilbudet innen videregående skole, som for eksempel spesialundervisning eller lærekandidatordninger. Denne definisjonen åpner for mange slags tolkninger, for hvilke type ferdigheter kan bidra til at ungdom i en vanskelig situasjon kan få seg en jobb eller en formell utdanning? I kartleggingene ble det rapportert inn tiltak som gir en klart definert og gjerne dokumentert kompetanse, som for eksempel undervisning i fag fra videregående skole, eller praktiske og yrkesrettede ferdigheter i alt fra webdesign til truckkjøring og bilmekanikk. Andre sendte også inn eksempler på det som ofte kalles "lavterskel"-tilbud, som satser på å trene deltakere i sosiale ferdigheter som det å møte tidsnok til en avtale eller holde en "normal" samtale i en lunsjpause.

VARIERENDE UTBREDELSE OG KJENNSKAP TIL TILTAK

Totalt fikk vi svar fra 17 fylker, samt Svalbard, og vi mottok rundt 70 skjemaer som beskriver ulike tiltak. I tillegg fikk vi tilsendt oversikter med NAVn på enda flere tiltak fra OT i noen fylker som sa at de verken hadde tid eller folk nok til å fylle ut våre skjemaer. Antall innsendte skjemaer varierte stort mellom fylkene – fra 0 i noen til 13 i andre. I Oslo hvor vi gjorde vår spesialundersøkelse, fikk vi inn 30 skjemaer.

Årsakene til disse variasjonene er flere, hvorav den første er åpenbar: Antall alternative kvalifiseringstiltak i ulike fylker varierer med forskjeller mellom fylkene når det gjelder omfang og typer av både utfordringer og satsinger overfor ungdom utenfor skole og arbeidsliv. Men i tillegg skyldes også variasjonene andre faktorer, som at begrepet "alternative kvalifiseringstiltak" åpner for flere tolkninger. Mens noen OT-koordinatorer opplevde at de hadde mange tiltak som leder til kvalifisering i sitt område, rapporterte andre at de ikke har slike overhodet. Enkelte fylker oppga at oppfølgingstjenesten ikke bruker eksterne alternative kvalifiseringstiltak, men heller konsentrerer seg om å få ungdommer som slutter i videregående skole tilbake i formelle utdanningsløp. I noen fylker bruker OT primært sine egne kvalifiseringstiltak, og sendte derfor ikke inn skjemaer på tiltak i regi av andre aktører. Dette betyr ikke nødvendigvis at alternative kvalifiseringstiltak ikke eksisterer i disse fylkene, men snarere at oppfølgingstjenesten ikke benytter seg av dem. Flere av OT-koordinatorene vi snakket med, fortalte oss at de opplever et svært stort arbeidspress og mener de har for få ressurser til å oppfylle sine oppgaver. Variasjonen mellom fylker i antall innrapporterte tiltak kan derfor også skyldes at det å besvare spørreskjemaene fra oss har blitt prioritert ulikt.

En konklusjon er dermed at man vanskelig kan få en uttømmende oversikt over alternative kvalifiseringstiltak ved utelukkende å basere seg på kontakt med oppfølgingstjenesten. Vår spesialundersøkelse i Oslo viste at man i tillegg må henvende seg til andre typer aktører som jobber i forhold til marginalisert ungdom. Ved siden av å sende skjemaer til lokale OT-kontakter, var vi også i kontakt med utekontakter i bydelene, NAV, barnevernet, kursarrangører og det kriminalitets-

«Mange av de alternative kvalifiseringstiltakene fra vår kartlegging er enten preget av prosjektmidler eller tidsavgrenset finansiering fra kommuner, fylker og departementer. Alternative kvalifiseringstiltak for denne aldersgruppen har ennå i liten grad blitt institusjonalisert i rommet mellom den videregående skolen og NAVs arbeidsmarkedstiltak for voksne.»

forebyggende SALTO-nettverket for å skaffe oss et mer helhetlig bilde av tiltakene i Oslo.

HOVEDKJENNETEGN VED TILTAKENE

Hva slags tiltak fant vi gjennom vår kartlegging, og hva er det som kjennetegner dem? Tiltakene varierer i stor grad når det gjelder forankring og organisering, finansiering, omfang, arbeidsmåter og hva slags former for kvalifisering som vektlegges. Samtalene våre med OT-ansvarlige i fylkene viste at svært mye av innsatsen rettet mot ungdom som slutter i videregående består av individuell veiledning eller innsats for å få den enkelte tilbake i skole, og eventuelt ut i jobb dersom dette ikke er mulig. Praksisplass gjennom NAV kontor er et spesielt vanlig virkemiddel for skoletrøtt ungdom – et virkemiddel som blir stadig mer utbredt etter at tidligere Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Kommunenes sentralforbund har inngikk en intensjonsavtale om tettere samarbeid mellom NAV og utdanningssystemet i 2007. Flere fylkeskommuner og bydeler har iverksatt særskilte satsinger på individuell oppfølging og formidling til andre kvalifiserende tiltak uten å arrangere slike kvalifiserende aktiviteter selv. I noen tilfeller tilbys ungdommer også alternativ opplæring internt i oppfølgingstjenesten. I og med at individuell veiledning, oppfølging til andre tiltak eller praksisplass via NAV i seg selv ikke er gruppebaserte og kvalifiserende tiltak, har vi valgt å ikke ta disse med i den følgende listen over kjennetegn ved alternative kvalifiseringstiltak.

FORANKRING: Alternative kvalifiseringstiltak drives av både NAV, fylkeskommuner, kommuner, bydeler, frivillige organisasjoner og private stiftelser. Ofte er andre kjennetegn ved kvalifiseringstiltakene sammenfallende med forankringen av dem. NAV-tiltak er mer arbeidsrettede, fylkeskommunale tiltak er i større grad knyttet opp mot den videregående skolen og kommunale/bydelsvis tiltak bærer preg av å ha vært rettet mot

mottakere av sosiale tjenester. Frivillige eller private kvalifiseringstiltak er det få av, og variasjonen er gjerne stor.

FINANSIERING: Finansieringsformen følger som regel tiltakets organisatoriske tilhørighet. Mange av de alternative kvalifiseringstiltakene fra vår kartlegging er enten preget av prosjektmidler eller tidsavgrenset finansiering fra kommuner, fylker og departementer. Alternative kvalifiseringstiltak for denne aldersgruppen har ennå i liten grad blitt institusjonalisert i rommet mellom den videregående skolen og NAVs arbeidsmarkedstiltak for voksne.

OMFANG: De aller fleste alternative kvalifiseringstiltakene vi så i vår kartlegging er relativt små og har et sted mellom 10-20 deltakere. Unntakene er større kommunale eller fylkeskommunale prosjekter med 40-100 deltakere i det samme tilbudet. Tiltakenes omfang i tid varierer også med målsetting og arbeidsform. Arbeidstreningstiltak kan ofte være kortere og avsluttes raskt dersom en deltaker får seg en jobb, mens et opplæringstilbud som gir en bestemt type kompetanse har opptil ett års varighet. I mange av tiltakene av denne typen kommer deltakerne først inn på seinhøsten ettersom de slutter i videregående skole. Noen tiltak åpner også for at enkelte deltakere kan fortsette en ekstra omgang i påfølgende periode.

ARBEIDSMÅTER: Mange av kvalifiseringstiltakene har felles at de tilbyr en kombinasjon av yrkesrettet opplæring og praksis i skjermet eller ordinær virksomhet – selv om noen tiltak er rene opplæringstilbud, om enn med alternative former for undervisning. Et flertall av tiltakene oppgis å følge prinsipper om tett oppfølging, individuell kartlegging og tilpasning samt samarbeid med andre relevante aktører – som innenfor feltet regnes som sentrale faktorer for å oppnå gode resultater. De fleste legger stor vekt på den sosiale dimensjonen og gruppedynamikken i tiltaket, og selv om det er noen tiltak som ikke har ressurser til individuell oppfølging i ungdommenes møte med andre instanser av hjelpeapparatet – eller mener av prinsipp at slik oppfølging virker passiviserende – er dette utbredt i de alternative kvalifiseringstiltakene.

KVALIFIKASJONER: Når det gjelder ulike former for kvalifisering, kan vi skille mellom tre hovedtyper: Tiltak som tilbyr kvalifisering rettet mot formell kompetanse relatert til ordinære fag innenfor videregående opplæring, tiltak som vektlegger kvalifisering i form av uformell, men konkret kompetanseoppnåelse og ferdighetstrening – gjerne med utstedelse av kompetansebevis, og tiltak som primært retter seg mot arbeidstrening, aktivisering og sosial mestring. Det er ikke vanntette

«Et flertall av tiltakene oppgis å følge prinsipper om tett oppfølging, individuell kartlegging og tilpasning, samt samarbeid med andre relevante aktører»

skott mellom disse formene for kvalifisering og mange tiltak kombinerer flere av dem.

6 EKSEMPLER PÅ FORSKJELLIGE ALTERNATIVE KVALIFISERINGSTILTAK

Levende Vågen er et kommunalt arbeidstreningstiltak som finansieres av Kristiansund kommune og statlige krisemidler samt prosjektmidler, og er blanding av et prosjekt og del av kommunens ordinære drift. Årlig har tiltaket et sted mellom 10 til 15 deltakere som tar i mot forskjellige vedlikeholdsoppdrag knyttet til mekaniske fag og byggfag fra lokale bedrifter og organisasjoner. I tillegg har tiltaket et eget verksted for blikkenslagerarbeid. Tanken er at Levende Vågen skal fungere som en bro tilbake til arbeidslivet eller utdannings-systemet for unge som dropper ut av skolen eller ikke fungerer i praksisplass i det ordinære arbeidslivet. Deltakerne kan være i tiltaket i alt fra 3 til 10 måneder, og får med seg uformell arbeids- og yrkeskompetanse.

Vålerenga fotball er et eksempel på en frivillig organisasjon som siden høsten 2006 har hatt et prosjekt kalt Jobbsjansen hvor arbeidsledig ungdom i alderen 17-24 år uten skoleplass har kunnet få arbeidstrening og opplæring i fotballklubben og samarbeidende bedrifter over en periode på minimum 5 måneder. Hovedmålsetningen er at denne arbeidstreningen skal føre til fast jobb, eventuelt interesse for å ta opp igjen videregående skole. Jobbsjansen har mottatt tilskudd til finansiering fra NAV, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og fotballklubbens samarbeidspartnere, og antall deltakere pr. kull har variert fra 10-19 deltakere.

Utdanningsverksted ved Bodø videregående skole er en videreutvikling av APO-tilbudet i Nordland som ble lagt ned for 4 år siden, og tilbyr matte, engelsk, naturfag og norsk ved siden av styling-, truckførerkurs og trafikalt grunnkurs for unge som ikke benytter seg av sin skolerett. De fleste har rundt 8 timer undervisning i uka, ofte kombinert med praksisplasser som disponeres av det lokale NAV-kontoret. Deltakerne er omtrent et år i Utdanningsverksted – avhengig av når de avbrøt videregående – og får enten et kompetansebevis på hva de har lært,

eller eksamenspapirer dersom de deltok i Utdanningsverksted som privatister, ved skoleårets slutt. Tiltaket har årlig et sted mellom 30 til 50 deltakere.

Sammen med Arbeidsinstituttet i Buskerud er Utdanningsverksted et eksempel på tiltak for unge utenfor jobb og skole, som tilbyr kvalifikasjoner som ligger tett opp til den formelle kompetansen elever kan få i videregående skole. Arbeidsinstituttet er – med sine 30 år og nærmere 200 deltakere fordelt på 4 avdelinger – et av de eldste og største blant de innrapporterte alternative kvalifiseringstiltakene. Tiltaket er finansiert av Buskerud fylkeskommune, med en ekstrabevilgning fra Kunnskapsdepartementet. Arbeidsinstituttet samarbeider tett med videregående opplæring i Buskerud, men har flere yrkesrettede kurs enn for eksempel Utdanningsverksted. Deltakerne søker seg enten rett til Arbeidsinstituttet etter at de er ferdige med ungdomsskolen, eller kommer inn som følge av at de slutter eller ikke takler vanlig videregående skole. Ved Arbeidsinstituttet kan deltakerne velge mellom verksteder basert på snekkerfag, mekaniske fag, kantine- og catering, media, salg, service, formgivning og naturbruk, og i tillegg tilbys et pedagogisk verksted med norsk, matte, engelsk, IKT, samfunnsfag osv. De fleste kombinerer deltakelse i et verksted med utplassering i en bedrift, og mottar skriftlig dokumentasjon på hva de har gjort og lært når de går ut.

Gateakademiet i Kristiansand er en representant for tiltak som tilbyr kvalifisering som i mindre grad er knyttet til fag som undervises i videregående skole, og som retter fokus mot å hjelpe elever med å finne ut av hva de ønsker for fremtiden. Dersom vi skal holde oss til en streng definisjon av alternative kvalifiseringstiltak, må de ikke forveksles med mange såkalte "lavterskel"-tilbudene som finnes rundt om i landets kom-

«Tiltaksarrangørene gir uttrykk for at hovedhensikten er å tilby deltakerne aktiviteter eller opplæring som de klarer å håndtere. Bak denne tankegangen ligger det en forståelse av at årsaken til frafallet fra videregående skole er at elever ikke mestrer den ordinære videregående opplæringens innhold og form, og at motivasjon for å fullføre videregående opplæring krever at deltakerne får tilbud som gir dem økt selvtillit og mestringsfølelse.»

muner som i større grad tar sikte på å være trygge oppholdsarenaer – et "sted å være" – enn kvalifisering for unge utenfor jobb og skole. Gateakademiet tilbyr alternativ opplæring i praktisk-estetiske fag, i verksteder innen silketrykk, foto/film, formgivning, lyd- og musikkproduksjon. Den pedagogiske tankegangen bygger på konsekvenspedagogikk og vektlegger tilegning av ferdigheter og kunnskap gjennom observasjon og imitasjon i en mester- og lærlingrelasjon, framfor undervisning. Gateakademiet har 25 plasser til disposisjon og fullfinansieres av Kristiansand kommune.

Kirkens Bymisjon i Bergen har et litt annet fokus i tiltaket "Droppstopp", hvor deltakerne kommer to ganger i uken for én teoridag og én aktivitetsdag. På teoridagen har ungdommene et individuelt opplegg hvor de kan gjøre alt fra å lese til teoprøven for sertifikatet, jobbe med et skolefag eller utvikle ferdigheter i gitarspill. Aktivitetsdagen kan for eksempel bestå av å gå på tur, spille curling eller fotografering. I og med at tiltaket er svært individuelt innrettet får ikke ungdommene med seg et kompetansebevis derfra, men heller et diplom som bekrefter deres deltakelse. Droppstopp har løpende opptak gjennom skoleåret, og åpner for større variasjon når det gjelder omfang og varighet i deltakelse sammenliknet med mange andre tiltak. Siste skoleår hadde Droppstopp 9 deltakere, og tiltaket er finansiert av Kirkens Bymisjon med tilskudd fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

«En hovedmålsetning for majoriteten av tiltakene er å tilby avklaring for ungdom som ikke vet hvilken utdanningsretning de skal velge eller hvordan de skal takle skolesituasjonen. Kvalifisering for arbeidslivet utgjør på mange måter "plan B". Ønsket er først og fremst at de unge skal få bistand på veien videre til formell videregående kompetanse for å øke sine muligheter på arbeidsmarkedet.»

MESTRING, SOSIAL TRENING, AVKLARING OG OPPFØLGING

Selv om tiltakene i vår kartlegging skiller seg fra hverandre hva angår organisering og graden av formalisert kvalifisering, har de alle til felles et sterkt fokus på mestring. Tiltaksarrangørene gir uttrykk for at hovedhensikten er å tilby deltakerne aktiviteter eller opplæring som de klarer å håndtere. Bak denne tankegangen ligger det en forståelse av at årsaken til frafallet fra videregående skole er at elever ikke mestrer den ordinære videregående opplæringens innhold og form, og at motivasjon for å fullføre videregående opplæring krever at deltakerne får tilbud som gir dem økt selvtillit og mestringsfølelse.

I tillegg vektlegges ofte den sosiale treningen som kursene implisitt innebærer, som det å lære seg å legge seg til å sove på et tidspunkt som korresponderer med det å møte opp i tide til dagaktivitet om morgenen, eller hvordan man bør oppføre seg i en arbeidssituasjon. Bak denne tankegangen ligger det også en forståelse av manglende eller dysfunksjonelle sosiale ferdigheter som fungerer ekskluderende i både skole og arbeidsliv.

Ingen av tiltakene fra vår kartlegging ser ut til å tenke at deres kvalifiseringstiltak kan være et substitutt for ordinær videregående opplæring. En hovedmålsetning for majoriteten av tiltakene er å tilby avklaring for ungdom som ikke vet hvilken utdanningsretning de skal velge eller hvordan de skal takle skolesituasjonen. Kvalifisering for arbeidslivet utgjør på mange måter "plan B". Ønsket er først og fremst at de unge skal få bistand på veien videre til formell videregående kompetanse for å øke sine muligheter på arbeidsmarkedet. For å få til dette oppgir de fleste tiltakene at oppfølging gjennom et nært samarbeid med andre instanser, som ofte er involvert i arbeidet med denne gruppen, er nødvendig. Ved siden av NAV og oppfølgingstjenesten kan disse være barnevern, utekontakt, rus-ogpsykiatrilatertjenester, helsesøstre, skolens PP-tjeneste, politi, kriminalomsorgsenheter og foreldre.

ALTERNATIV KVALIFISERING I BYDEL GAMLE OSLO:

– RIVERSIDE GIR UNGDOM EN SJANSE

Siden 1999 har Riverside gitt tilbud om alternativ kvalifisering til skoledropouts midt i Oslo. Samtidig har ungdomshuset vært et viktig sted å komme i kontakt med unge som står utenfor både skole og arbeidsliv.

– Riverside er et sted som gir unge mennesker en mulighet. Her setter sjefen min pris på den jobben jeg gjør, og det gir meg glede, sier 19 år gamle Evelyn.

Den nigerianske jenta rører i grytene på det romslige kjøkkenet på Riverside. Det dufter av tomat og hvitløk av den varme pastaretten som snart skal sendes ut til flere av hovedstadens barnehager.

– Jeg liker aller best å lage mat, men det er mer å ta hensyn til på et kjøkken enn selve matlagingen. Her lærer jeg hvordan hele kjøkkenet fungerer. Vi er innom alt fra renholdsrutiner og hygiene, til hvilke temperaturer man skal lagre mat på. Det har vært lærerikt, forklarer Evelyn.

I etasjen over kjøkkenet ligger IKT-avdelingen på Riverside. På veggene i dataverkstedet henger en av de mest kreative løsningene Riverside-ungdommene har kommet opp med så langt – en hylle fra Ikea med innebygd harddisk og en cd-rom som elegant baner seg vei ut av kryssfineren. I de kreative omgivelsene kan ungdommer ta datakort, de fungerer som brukerstøtte, de ordner ødelagt hardware og de bygger PC'er fra bunnen av.

– Jeg har hatt datainteresse lenge, og jeg har fått opparbeidet meg en del kunnskap på egenhånd. Her får jeg brukt mye av det jeg kan fra før i praksis. I tillegg er jeg snart ferdig med alle modulene i datakortet, sier 20-åringen Jarle.

Evelyn, som ikke har familie i Norge, mener Riverside gjør mer enn å gi ungdom praksisplasser. Hun sier ungdomshuset er med på å skaffe ungdom som henne et nettverk.

– Det var en venn av meg som presenterte meg for dette tilbudet, og det er jeg glad for i dag. Jeg har blitt kjent med mange

nye mennesker etter at jeg kom hit, og jeg har fått hjelp til ting som ikke har med arbeid å gjøre. Det er ålreit å ha noen rundt seg som kan gi litt støtte, sier Evelyn.

BEHOV FOR ALTERNATIV KVALIFISERING

Helt siden Riverside ble startet i 1999, har noe av kjernen vært å drive kompetansegivende virksomhet for ungdom. Riverside har fra dag én vært et lavterskeltilbud som skal fange opp ungdom som står uten arbeid eller skoleplass. Kvalifiseringstiltakene drives av egne arbeidsledere, og ungdommene mottar praksislønn fra NAV. Parallelt med at ungdommene får skoleringsfølges ungdommene individuelt av et eget ungdomsteam.

– Riverside har fungert fordi vi har jobbet på lavterskelnivå. Vi ser at det er et stort behov for alternative undervisningsarenaer for ungdom som ikke finner sin plass i det tradisjonelle skolesystemet, sier Mehrdad Ganji, enhetsleder for ungdom og kvalifisering i Bydel Gamle Oslo.

2 000 UNIKE BRUKERE

Riverside favner brett. Årlig er 2 000 ungdommer innom ungdomshuset til sammen 25.000-30.000 ganger. Tilbudet er åpent for alle, ikke bare de som trenger alternative kvalifiserings-tilbud.

– Riverside-modellen er gunstig, spesielt fordi den ikke stigmatiserer ungdommene som er brukere av tilbudet. Her får vi besøk av alle typer ungdommer. Om du er barnevernbarn med store problemer hjemme, slipper du å få den merkelappen på Riverside.

Ganji mener noe av det viktigste de gir ungdommene, er mest-ringsfølelse.

– Noen av ungdommene vi møter på, er tapere på andre arenaer. De kan ha problemer hjemme, noen sliter med psykiske problemer, andre sliter med rus og dårlig selvfølelse. Målsetningen er at ingen skal dra fra oss med en taperfølelse. Riverside skal være et sted der alle blir sett, sier Ganji.

I dag tilbyr Riverside fire ulike opplæringsretninger. Ungdommene kan velge praksisplasser innen IKT, webdesign, catering og film- og video. Film- og videoteknikktilbudet er blant annet utviklet som et ledd i utviklingsarbeidet Unge utenfor. I tillegg har Riverside en egen nettkafé med matservering.

«– Kombinasjonen av en åpen og tilgjengelige nettkafé og et ungdomsteam som felter aktivt, gjør at vi fanger opp svært mange som ikke har noe annet tilbud å gå til. At vi kan tilby noe konkret i form av praksisplasser, er et ekstra pluss. Det gjør det enklere å lykkes»

– Vi har opp til 28 praksisplasser tilgjengelig. Antallet kan variere noe, avhengig av hvor mye oppfølging hver ungdom krever. Praksisperioden kan vare fra tre og opp til ti måneder, og praksisplassene kan brukes to-tre ganger i året, forklarer Ganji.

KOMMER I KONTAKT MED UNGE UTENFOR

Nettkafeen i første etasje er et nyttig verktøy for å komme i kontakt med ungdom som har havnet på utsiden av både skole og jobbmarkedet. Den er åpen hver dag, har lange åpningstider og inviterer til uforpliktende møter med ungdom som har behov for hjelp. Den sentrale plasseringen i Oslo sentrum har gjort det enkelt for ungdom som driver gatelangs, å svippe innom nettkafeen som ligger på gateplan.

– Kombinasjonen av en åpen og tilgjengelige nettkafé og et ungdomsteam som felter aktivt, gjør at vi fanger opp svært mange som ikke har noe annet tilbud å gå til. At vi kan tilby noe konkret i form av praksisplasser, er et ekstra pluss. Det gjør det enklere å lykkes, sier Ganji, som også trekker frem samarbeid med andre enheter og etater som en viktig forutsetning for å lykkes.

– Vi har et godt samarbeid med både bydelspoliti, gatepatruljen, uteseksjonen, barnevernet, skoler, NAV, psykiatrien, og helsestasjoner, men Oslo har likevel en stor utfordring når det gjelder å få en god nok oversikt over alle ungdommene som faller utenom. Kombinasjonen mellom tilbudet vårt, den lave terskelen det er for å søke seg til oss og den sentrale plasseringen, er derfor viktig for å fange opp mange som vi ellers ikke ville fått vite om, sier Ganji.

PLUSS OG MINUS LANGS AKERSELVA

Samtidig som Ganji er glad for Riversides sentrumsbeliggenhet, legger han ikke skjul på at plasseringen også byr på utfordringer. Etter at narkotikamiljøet på Plata i Oslo ble splittet, spredde de åpne russcenene i byen seg til andre deler av sentrum. Området rundt Riverside, er ett av stedene der rusmisbrukere og narkotikaselgere har samlet seg.

– Den gangen Riverside ble startet, var ikke området så belastet som nå. Men vi er klar over problemene som følger med å ha dette miljøet rundt oss, og vi gjør grep for å kunne hankses med utfordringene. Blant annet har vi fått på plass vektere som holder miljøet på avstand fra huset og ungdommene, sier Ganji.

Men selv om miljøet i området rundt Riverside har blitt tøffere, tror ikke Ganji løsningen er å flytte huset.

– Skal vi lukke øynene våre, og ikke ha et tilbud i sentrum? Eller skal vi ha et ungdomshus som kan fange opp de som allerede henger i sentrum og som kommer til å henge her uansett? Meningene er delte, men jeg mener det bedre å plassere seg synlig i bybildet og tilby noe til de som de ungdommene som har problemer der de faktisk oppholder seg, avslutter Ganji.

POPULÆRT MØTESTED: Riverside, som ligger midt i Oslo sentrum, treffer brett. I følge enhetsleder for ungdom og kvalifisering i Bydel Gamle Oslo, Mehrdad Ganji, er 2 000 unike brukere innom ungdomshuset til sammen 25.000-30.000 ganger årlig.

OPPRETTET AKSJONSTEAM I TRONDHEIM:

FANGER OPP FLERE MED "GRENSELØST" SAMARBEID

I Trondheim har fire nye samarbeidsorgan på tvers av fag og etater, gjort det lettere å fange opp skoledropouts under 18 år.

Det er tidlig i januar og frostrøyken duver over Nidelva. Likevel har ikke de to unge guttene sluntret unna arbeidet ved kommunens service- og monteringstiltak i dag heller. I stedet har de dratt skjerf fremfor halve ansiktet for å beskytte seg mot den bitende kulda.

– Den ene av disse to guttene fanget vi opp som en direkte følge av Unge utenfor. Han var under 18 år og hadde droppet ut fra skolen. Uten praksisplassen og individstøtten han får hos NAV, ville han ikke hatt noe å gå til på dagtid, sier prosjektleder Roar Aune.

LANG ERFARING

I Trondheim ble utviklingsarbeidet Unge utenfor knyttet til den allerede veletablerte kommunale enheten, Arbeid og kompetanse. Enheten, som har sine røtter tilbake til midt på 90-tallet, drev alternativ opplæring, avklaring, oppfølging og arbeidstrening for personer som mottok økonomisk sosialhjelp. På det meste hadde de 70 ansatte, og de kunne tilby egne kvalifiseringstiltak, samt at de hjalp brukerne med å finne relevante praksisplasser. Blant annet hadde enheten en transportgruppe, et snekkerverksted, et skomakerverksted og en gjenbrukssentral, der både ungdommer og voksne uten et fast dagtilbud kunne jobbe.

– Til sammen hadde vi ni ulike lavterskelsarbeidsplasser der brukerne kunne få starte i det små. Noen jobbet et par timer om dagen, andre litt mer. Tilbudet var tenkt for de over 18 år, og vi hadde ingen øvre aldersgrense, forklarer Aune, og legger til at de for flere år siden ønsket å utvide tilbudet til også å gjelde de 16- og 17-åringene som sto utenfor skole og arbeidsliv.

– Vi har hatt tradisjoner for å satse på dropout-ungdom i Trondheim, men tilbudet gjaldt i første rekke de som var fylt 18, og de aller fleste av dem ble fulgt opp gjennom sosialtjenesten.

Og siden sosialtjenesten hovedsaklig retter seg mot de som er over 18 år, hadde Arbeid og kompetanse ikke de samme virkemidlene til rådighet når det kom til dropouts som ikke var myndige.

– En gang i blant fikk vi riktignok hjulpet en og annen 17-åring, og dersom vi var ordentlig ulydige, fikk vi også gjort noen grep for en 16-åring. Men vi hadde ikke oversikt over denne målgruppen, og det ble altfor tilfeldig hvem som fikk hjelp, forklarer Roar Aune.

«Vi har fått etablert en holdning om at vi er nødt til å jobbe hurtig med målgruppen fra 16 til 19 år. Vi har også fått fokus på verdien av tett individuell oppfølging, og vi har fått tydeliggjort hvor viktig det er å gi disse ungdommene smidige og skreddersydde opplegg som overlapper hverandre – uavhengig av etat og fag»

Det var utgangspunktet for at utviklingsprosjektet Unge utenfor ble lagt til arbeids- og kompetanseenheten i kommunen. Gjennom utviklingsarbeidet fikk enheten også muligheten til å følge opp ungdom under 18 år – ikke bare de som allerede var myndige og hadde meldt seg til sosialtjenesten.

– Fundamentet og kompetansen var allerede på plass hos oss i forhold til å kunne gi ungdommene et tilbud og oppfølging. Men et verktøy som kunne fange opp de under 18 år, manglet, sier Aune.

FIRE AKSJONSTEAM

Løsningen ble å opprette fire aksjonsteam ved hvert av de fire NAV-kontorene i Trondheim. Aksjonsteamsformen hadde allerede vært testet ut med hell i Heimdal, og modellen ble etter hvert videreført til de tre andre NAV-kontorene i byen. Aksjonsteamene besto av representanter fra videregående skoler, helse og velferdstjenesten, NAV (både trygd og arbeid), barne- og familietjenesten og enheten arbeid og kompetanse. En av hovedårsakene til at arbeid- og kompetanseenheten ble inkludert i teamet, var den kompetansen og erfaringen de satt på. Samtidig var det et stort pluss at enheten hadde konkrete opplæringsalternativer som nærmest umiddelbart kunne tilbys til de ungdommene som sto uten både arbeid og skoleplass.

– Vi hadde flere praksistilbud som sammenfalt med mange av ungdommenes interesser. Og vi vet jo alle at det er langt mer motiverende å holde på med noe dersom vi gjør noe vi liker. Da blir det lettere å stå i det i det lange løp også, sier Roar Aune.

TRENGER TILBUD TIL DE UNDER 18

Han mener det er et paradoks at de over 18 år som står utenfor skole og arbeidsliv har langt flere alternativer å støtte seg til, sammenlignet med de under 18 år som er i samme situasjon.

– Ungdommer under 18 må selv ta kontakt med NAV, og det tilbudet han eller hun får der er som regel en praksisplass. Ofte må ungdommene skaffe plassene selv, og dessuten er de nødt til å fungere 100 prosent dersom praksisopplegget skal fungere på sikt. Det er mye å forvente av en ungdom ikke har funnet seg til rette og fungert på skolen, sier Aune, og legger til at det mange av ungdommene trenger er tett individuell oppfølging. Det har utviklingsarbeidet i Trondheim vist med tydelighet.

– Hos oss hadde vi folk som ringte hjem til ungdommene dersom de ikke møtte opp til avtalt tid. Vi kjørte hjem og hentet dem i egne biler, dersom de mistet bussen. Oppfølgingsnivået var på en til ti, og vi klarte i stor grad å ha faste personer knyttet til ungdommene. Erfaringene var udelte positive, både for oss og for brukeren, sier han.

Aune trekker også frem hurtige avgjørelser som viktig dersom man skal lykkes med å få ungdommene ut i alternativ kompetansegivende aktivitet etter at de slutter på skolen.

– For å sette det litt på spissen: Dersom en 17-åring hopper av skolen en fredag, bør det aller helst stå klart et tilbud å vente på mandag. Det nytter ikke å gi beskjed om at de kan få en praksisplass tre måneder frem i tid. Da er sjansen blåst. Det skjer mye i løpet av tre måneder i en utålmodig 17-åringers liv.

HURTIGE AVGJØRELSE

For å sikre raske avgjørelser, var det derfor avgjørende at alle representantene i de fire tverrfaglige aksjonsteamene hadde beslutningsmyndighet. Alle representantene i aksjonsteamene tok med seg "sine ungdommer" og presenterte sakene deres i fellesskapet. De gjorde avtaler på tvers av etater, og kunne si ja og nei til tiltak der og da. Aksjonsteamet fikk også raskt på plass møter med både ungdommer, foresatte og andre som kunne bidra med hjelp. På den måten slapp ungdommene å bli satt på vent.

Den vellykkede aksjonsteamsformen er nå blitt en etablert samarbeidsform ved alle de fire NAV-kontorene i Trondheim kommune.

– At vi har fått på plass fire slike samarbeidsorgan, er det aller viktigste resultatet av utviklingsarbeidet i Trondheim kommune. Vi har fått etablert en holdning om at vi er nødt til å jobbe hurtig med målgruppen fra 16 til 19 år. Vi har også fått fokus på verdien av tett individuell oppfølging, og vi har fått tydeliggjort hvor viktig det er å gi disse ungdommene smidige og skreddersydde opplegg som overlapper hverandre – uavhengig av etat og fag, sier Aune.

TIDKREVENDE ARBEID

Men det har ikke bare vært en enkel oppgave å få på plass fire aksjonsteam ved de fire NAV-kontorene i byen.

– Arbeidet har vært tidkrevende. Det å få satt et slikt team i system, er på langt nær så enkelt som det høres ut. Bare det å få alle teammedlemmenes ledere til å delegere beslutningsansvar nedover i systemet, og ikke minst la sine medarbeidere bruke tid på et slikt samarbeidsorgan i en allerede hektisk hverdag, kan være tøft, sier Aune.

– Og hva er resultatene av å arbeide på denne måten?

– Det er fryktelig vanskelig å måle, men jeg er rimelig trygg på at vi gjennom å sette inn hurtige og koordinerte tiltak, lykkes med å gi ungdommene et bedre og mer helhetlig tilbud. Jeg tror også faste treffpunkt på tvers av kommune, fylke og stat, gjør at vi kommer tidligere inn og at vi klarer å identifisere flere som trenger koordinert hjelp. Dessuten får vi, som daglig jobber med de samme ungdommene på hver vår kant, mer kunnskap.

OPPRETTHOLDER FOKUS ÅRET GJENNOM

Jevnlige treffpunkter i aksjonsteamene gjør også at fokuset på dropouts opprettholdes året gjennom.

– Skolefravall er ofte sesongbetont, men vi kan ikke tillate oss å slappe av utenfor de typiske ”slutteperiodene”. Da risikerer vi at noen forsvinner ut av syne fordi vi ikke følger med.

– Har dere møtt på utfordringer underveis i prosjektet?

– Vi har vært gjennom store omorganiseringer i kommunen som en følge av endringene i NAV, og det har til tider vært utfordrende å drive utviklingsarbeid i en tid der man innfører en så omfattende reform. Men jeg synes vi har løst det bra, og jeg er glad for at vi har fått såpass lang tid som to år på å drive utviklingsarbeidet, sier Roar Aune.

Trondheim kommunes enhet Arbeid og kompetanse, som hadde ansvaret for Unge utenfor i prosjektperioden, ble avviklet ved inngangen til 2010. NAVs nye kvalifiseringsprogram fanger opp deler av målgruppen (de over 19 år).

– Det er viktig i tiden framover at den videregående skolen, kommunen og NAV samarbeider om denne gruppen, sier Aune.

AKSJONSTEAM: Prosjektleder Roar Aune i Unge utenfor i Trondheim, mener de viktigste resultatene av utviklingsarbeidet i kommunen er de nye aksjonsteamene som er opprettet ved byens fire NAV-kontor.

Utgitt av:
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
www.publikasjoner.dep.no

Publikasjonskode: Q-1167 B
Design, illustrasjon og layout: Motorfinger Design Studio
Trykk: Mediaprint 03/2010 – opplag 2000

